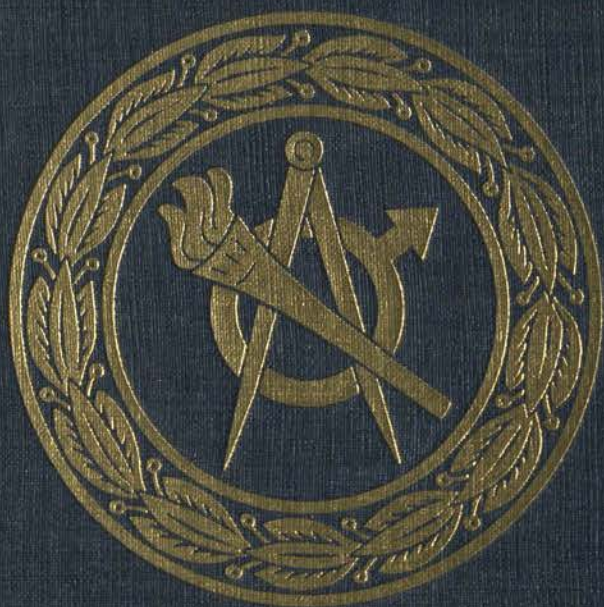
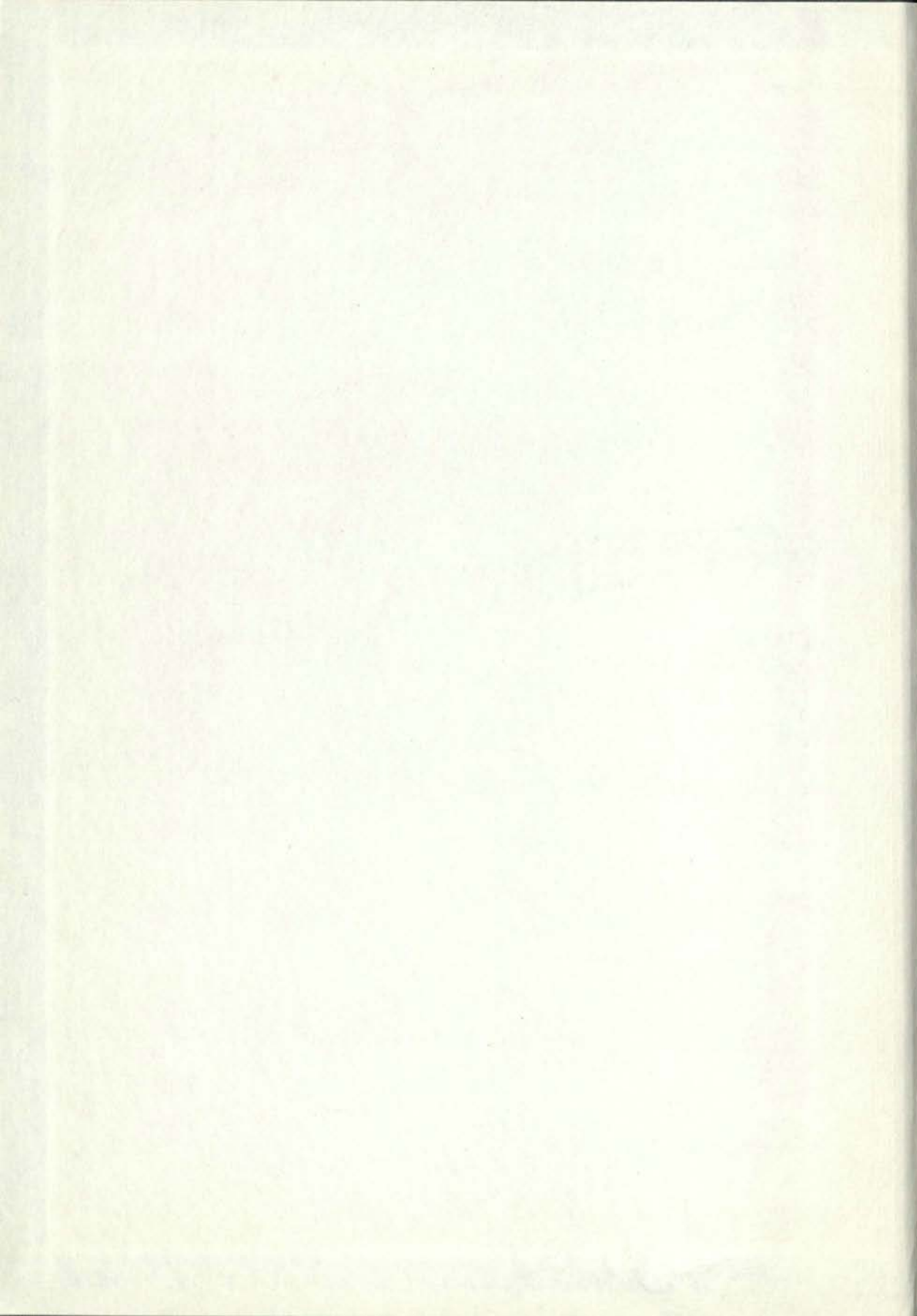

SVENSKA
TEKNOLOGFÖRENINGEN

de andra femtio åren

1911–1961

SVENSKA TEKNOLOGFÖRENINGEN
DE ANDRA FEMTIO ÅREN
1911—1961

Sven A Hansson

**SVENSKA
TEKNOLOGFÖRENINGEN
de andra femtio åren
1911–1961**

ISBN 91-970345-0-9

© 1981: Författaren och Sveriges Civilingenjörskörbundet, Stockholm

Formgivning: Barbro Ogden

Tryck: Esselte Herzogs, Nacka 1981

Mångfaldigande av denna bok – helt eller delvis – är enligt lagen om upphovsrätt av den 30 december 1960 förbjudet utan upphovsmännens medgivande. Detta gäller varje form av mångfaldigande, tex duplicering och stencilering.

Innehåll

Företal 7

*Från teknologförening
till civilingenjörsförbund*

Den omständliga omdaning 11

De första stegen, Osäker kurs, Framåt sakta, Styrning, Samordning, Nyordning, Oordning, Till ordningen

Upplysning – Utveckling

Möten och föredrag 26

Ny teknik, Trafikfrågor, Ekonomi och samhälle, Studiebesök, Storstyrelsen, Allvarsord, Kurser

Teknisk Tidskrift 36

Kriser, Rekonstruktion, Reaktionen, Enhetlig tidskrift, Islossning

Samverkan – Samarbete

Remisser och förslag 46

Utbildning, Teknik och ekonomi, Intressefrågor, Organisationer

Beredskapstjänst 51

Sparkampanjer, Ingenjören i försvaret

Över gränserna 58

Nordiskt samarbete, Utländska kontakter, Uppvaktningsår

Kamratskap – Klubbliv

Husen på åsen 64

Oxtorget, Brunkebergstorg, Malmskillnadsgatan nästa

Kamratligt stöd 70

Yrkesetik, Hjälpverksamhet, Anställningscentralen, Biblioteket

Till uppmuntran 75

Donationsfonder, Polhemspriset, Föreningens belöningar, Teknisk Tidskrifts belöningar, Utomstående belöningar

Teknologers glada lag 82

Restaurangen, Klubblivet, Grisbordet, Teknologorkestern, Talet till kvinnan

Två jubileer 90

75-års jubileet 1936, 100-års jubileet 1961

Svenska Teknologföreningens ledning 1912–1961 96

Företal

Svenska Teknologföreningens första femtio år redovisas i en historik som gavs ut 1911. Den omfattar en period av ostört fortskridande teknisk utveckling och industrialisering. Detta medförde en rad tekniska framsteg, som dåtidens ingenjörer var ensamma om att behärska. Föreningen vann därmed detta stor prestige utåt, och styrka inåt såsom det forum där man kunde ta del av de nya rönen, diskutera deras tillämpning och därmed få nyttiga impulser för sitt dagliga arbete. Dessutom var föreningen en mötesplats, där äldre och yngre samsades i kamratligt lag.

Mycket av detta gäller även de följande femtio åren – 1912 till 1961 – som denna skrift avser att skildra. Härutöver har perioden präglats av två världskrig, några djupa depressioner och en social evolution, för föreningens del av en inre process genom vilken löne- och intressefrågor trängde fram i förgrunden.

Man kunde kanske säga att Teknologföreningen just på detta område missade tåget på 1940-talet, hann i fatt det i slutet av 1950-talet men åter tappade spåret tio år senare. Men allt är lätt att säga när man har facit i sin hand – utom hur alternativen skulle ha utfallit.

Man skulle också, i dagens schematiska termer, kunna hävda att Teknologföreningen under allt för lång tid var i händerna på de äldre ingenjörerna, industriledarna, arbetsgivarna. Därav följde dock ingen konflikt (annat än om intressefrågornas hemvist i föreningen). De unga hade full aktning för de äldres kunnighet och erfarenhet, och på det personliga planet var relationerna odelat vänskapliga.

När man dessutom noterar med vilken framförhållning föreningen bevakade den tekniska utvecklingen i sin mötesverksamhet och genom sina kurser, med vilken öppenhet man följde de industriella och ekonomiska frågorna, när man dessutom kan läsa hur framsynt Teknisk Tidskrift redan på 1920-talet skrev om industriell demokrati och arbetslivets problem – då kan man på inget sätt finna fog för en bedömning av Teknologföreningen som ett i sina uppfattningar stelnat etablissemang.

Kom då Teknologföreningen att spela en väsentlig roll för teknikens utveckling i vårt land? Avgjort, men inte som förening, utan på grund av den utbildning som den gav ingenjörerna genom föredragen och diskussionerna, genom kurserna, genom tidskriften. Det blev sedan de enskilda

ingenjörerna förunnat att i sin dagliga gärning föra tekniken och näringslivet framåt.

Var då Teknologföreningen en märkbar faktor i det svenska samhället? Visst har föreningen, genom sina insatser som remissinstans, som språkrör för ingenjörerna, som förslagsställare och initiativtagare, varit en formande, ofta pådrivande kraft. Om denna kraft kom inifrån föreningen som uttryck för en samfällad medlemsopinion, eller om det var de dugliga, målmedvetna, inflytelserika männen i föreningens ledning som använde denna för samma syften — detta kan inte entydigt avgöras. Likgiltigt vilket, för övrigt, resultaten finns där.

Källorna till denna skrift har varit Svenska Teknologföreningens i Riksarkivet deponerade handlingar för åren 1911–1962, och dessa årgångar av Teknisk Tidskrift. Föreningens framlidne generalsekreterare K A Frömans fylliga anteckningar om utvecklingen 1911–1943 av organisationsfrågorna, byggnadsplanerna och Teknisk Tidskrift har därutöver varit av stor nytta.

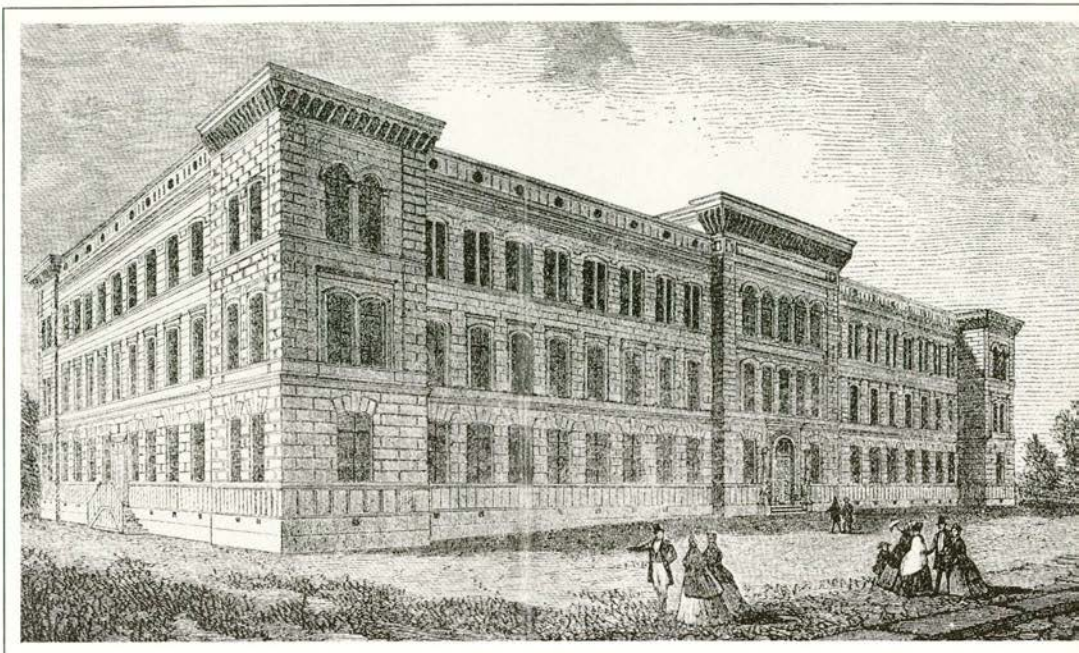
Föreningens alla ordförande för åren 1943–1961 (utom framlidne Hugo Edström) har intervjuats, liksom verkställande direktören 1944–1964 och chefredaktören 1953–1970. I bakgrunden finns även mina egna hågkomster från åren 1942–1953 som chefredaktör för Teknisk Tidskrift (och därmed adjungerad ledamot av föreningsstyrelsen och andra föreningens organ) samt för åren 1960–1966 som ledamot och sedan ordförande i Tidskriftsnämnden.

Värdefulla råd har jag fått av ordföranden i Civilingenjörsförbundets presidieråd Håkan Sterky och förre förbundsdirektören Alfred Nettelbrandt, dessutom god hjälp av andra anställda på förbundskansliet.

Trots detta avsevärda faktaunderlag skulle jag finna det förmätet att våga mig på några värderingar, utan överlåter åt var och en som läser denna skrift att efter eget skön tolka de fakta som där har samlats. Fakta och ingenting annat än fakta, självfallet — men urval och ordval innebär i sig en viss grad av subjektivitet. Detta är väl oundvikligt, och strikt objektivitet i varje fall otillåtet tråkig.

Att skildringen slutar 1961 beror inte på någon fixering vid de hundra år som Teknologföreningen då fyllde. Skälet är snarare att de följande åren fram till 1981 (då STF slutgiltigt försvann som självständigt begrepp) kom att bjuda på många kontroversiella händelser, vars bedömning kräver distans. Ett lämpligare tillfälle att skildra denna period kan det kanske bli när Sveriges Civilingenjörsförbund (CF utan STF) år 2003 firar sitt eget 50-års jubileum.

*Från
teknologförening
till civilingenjörs-
förbund*

*Kongl. Teknologiska Institutets nybyggnad 1863 och teknologkaféet Petissan på Drottninggatan
krön — båda bevarade, den ena kvar på sin plats, den andra på Skansen*

Den omständliga omdaning

Vid Svenska Teknologföreningens årsmöte 1911 antogs ett förslag till "Grunder för samarbete mellan Sveriges tekniska föreningar". Det hade föregåtts av ett avsevärt antal tidigare förslag, och framstod som resultatet av en diskussion vilken hade upptagit sinnena i nära tjugo år

Orsaken till denna var att söka i föreningens allra tidigaste struktur. Den hade grundats femtio år tidigare som Föreningen T.I., med rötter i Teknologiska Institutets elevkår och som en samlande kamratförening för i första hand äldre elever och nyutexaminerade ingenjörer. På lördagskvällarna samlades man till samkväm på olika lokaler, rätt snart förhyrda egna med olika adresser fram till en mer permanent på Jakobsgatan 19 i Stockholm.

Ett av inslagen var från 1863 uppläsning av den handskrivna Blandaren, men de unga ingenjörerna frågade snart efter information av mera utpräglad teknisk art. Detta ledde 1869 till en uppdelning av föreningen i tre sektioner, tio år senare reducerade till två. Den första var en ren elevsammanlutning med syfte alltjämt att verka för kamratlig samvaro. Först 1909 avsöndrades den från Teknologföreningen och blev då Tekniska Högskolans Studentkår.

Den andra sektionen, som bestod av de utexaminerade ingenjörerna, blev den som kom att ägna sig åt föredragsverksamhet. Medlemmarna var till övervägande delen dels stockholmare, dels konsulterande ingenjörer eller i allmän tjänst anställda, medan den enskilda industrin var endast svagt företräd, i varje fall vid mötena.

Detta gällde även sedan föreningen 1887 hade antagit sitt slutliga namn, bildat fackavdelningar, och som sitt syfte angivit "det ärofulla målet att blifva den främsta representanten för fosterlandets tekniska liv". Samtidigt bereddes "framstående (från 1908 ändrat till kunniga och erfarna) utövare av teknisk vetenskap eller verksamhet", som icke var utexaminerade från högskolan, möjlighet att bli invald i föreningen.

För att locka landsortsingenjörerna till medlemskap anordnades Teknologmöten, i samband med bland annat Tekniska Högskolans femtioårsjubileum 1877 och föreningens tjugofem år 1886. Allmänna Teknikermöten hölls sedan i landsortsstäder 1896, 1901 och 1906. Året därpå höll andra sektionen sitt första egentliga årsmöte med 300 deltagare. Så blev föreningens rekrytering ute i landet i stort sett löst.

Vad som fortfarande ansågs mycket otillfredsställande var föreningens alltfjämt ojämna representativitet. Illa rimmade detta med att föreningen alltsedan slutet av 1880-talet hade varit den av myndigheterna som ensam företrädare för svensk teknik och industri anlitade remissinstansen. En överenskommelse som 1896 träffades mellan föreningen och de tekniska sammanslutningarna i de större städerna om samarbete vid avgivande av remisser medförde heller inga praktiska resultat.

När ett antal tunga remisser med årslånga behandlingstider kom upp strax efter sekelskiftet, ökade trycket från de tekniska föreningarna i landsorten. Inom Teknologföreningen ville man dessutom bredda verksamheten till bl a teknisk-ekonomiska frågor. Däremot skulle arbetsmarknadsfrågor stå utanför.

De första stegen

I flera år avlöste det ena förslaget det andra till ett hela landet omfattande ingenjörsförbund. Formerna växlade från landsortsföreningarnas uppslutning i Teknologföreningen till bildandet av ett självständigt förbund med likberättigade parter. Motståndet mot varje ändring var emellertid stort och argumenten många. Mest utbredd var hos Teknologföreningen fruktan för en utspädning av medlemsstockens kvalitet om ingenjörer med lägre teknisk utbildning blev allt för många, så att föreningens anseende utåt kom att lida.

I de Grundregler som slutligen antogs 1911 hade dessa stötestenar kringgåts genom att samarbetet begränsades till ärenden som två tredjedelar av de anslutna föreningarna hade enats om. I så fall tillsattes en delegation, som lät varje förening inkomma med eget yttrande. Delegationens sammanfattning skulle godkännas av två tredjedelar av dess ledamöter, därefter ånyo föreläggas föreningarnas styrelser för att slutligt antas av Teknologföreningens årsmöte. Till Grundreglerna anslöt sig under 1912 alla berörda tekniska föreningar, utom en som senare kom att medverka reellt om än inte formellt.

Vid föreningens årsmöte 1920 diskuterades ett förslag till en samlande ingenjörssammanslutning för organisatoriska frågor. För första gången

blev det tal om tillvaratagande av ingenjörernas ekonomiska intressen. En kommitté med representation vida utöver vad Grundreglerna avsåg till-sattes, vars majoritet året därpå framlade förslag till ett Ingenjörsförbund.

Detta skulle vara en sammanslutning av svenska ingenjörsföreningar och ha till syfte att även bevaka och befordra ingenjörskårens sociala och ekonomiska intressen. Varje teknisk förening med minst tjugofem medlem-mar och minst tre fjärdedelar ingenjörer skulle få ansluta sig. En pro rata efter medlemsantalet vald fullmäktige skulle utse en liten styrelse.

Om förslaget yttrade Teknologföreningen att dess program väl lämpade sig för föreningens syften, dock med undantag för vad som sades om ingenjörernas ekonomiska intressen. Landsortsföreningarna å sin sida ställde sig avvisande eller tveksamma till den nya sammanslutningen överhuvudtaget. Teknologföreningen uppdrog dock åt en utvidgad, tidi-gare tillsatt organisationskommitté att utreda möjligheterna för en breddning av föreningens program, i syfte att tillgodose de behov som förbunds-förslaget hade aktualiserat.

Först 1927 kom kommittéförslaget, där man sade sig icke ha kunnat enas i frågan om ett intresseförbund. Man föreslog att föreningen skulle ställa sig avvaktande, men hålla sin uppmärksamhet riktad på frågan. När styrelsen tillsammans med kommittén diskuterade dess förslag kom intres-sefrågan överhuvudtaget icke till behandling, och på stämman 1928 av-fördes den från dagordningen.

En organisationskommitté, som tillsattes 1937, föreslog två år senare att Grundreglerna av 1911 skulle upphävas — de hade då icke tillämpats på över tio år. Orsaken var att remisstiderna numera var så korta att den omständliga behandlingsproceduren icke kunde medhinnas. I stället inrät-tades, med parternas instämmande, en samarbetsdelegation med represen-tanter för varje ansluten förening. Delegationen skulle sammanträda en gång årligen. Detta skedde första gången omedelbart efter krigsutbrottet 1939. På dagordningen stod då beredskapsfrågor, en ingenjörssaktion för finska barn och en arbetsförmedling för ingenjörer.

Osäker kurs

Ropen på en riksorganisation för ingenjörer med inriktning även på intres-sefrågor ville dock inte tystna. På Teknologföreningens stämma 1941 togs frågan ånyo upp från auditoriet, och med acklamation uppdrogs åt styrel-sen att utreda frågan om ett hela landet omfattande ingenjörsförbund.

Organisationskommittén av 1937 fick ånyo träda i funktion, och kom året därpå med ett negativt utlåtande, där man hänvisade dels till de

Styrelsemöte i Kolsva 1927, främst till höger ordföranden Kristoffer Huldt

tidigare diskussionerna och argumenten i frågan, dels till det faktum att Teknologföreningen redan var en riksomfattande organisation genom att ungefär hälften av ledamöterna var bosatta utanför stockholmsregionen. Styrelsen anslöt sig till utlåtandet och föreslog att ämnet skulle lämnas att mogna tills bättre förutsättningar för en enig lösning uppkom.

Vårstämman 1942 bordlade ärendet, men uppdrog åt styrelsen att ordna ett samarbetsdelegationsmöte i frågan. Detta hölls senare på året, varvid förbundstankens talesmän pläderade för en decentralisering av föreningen i dels lokala avdelningar, dels riksföreningar för de olika facken. Alla de femton landsortsföreningar som var representerade förklarade sig emellertid sakna intresse för detta, och mötet uttalade enhälligt att någon åtgärd för närvarande icke var påkallad. Styrelsen beslöt i enlighet härmed.

På höststämman samma år framhöll nya anhängare av riksförbundet tanken att föreningens medlemsantal genom förbundets bildande skulle starkt öka, och att den därmed skulle bli en slagkraftig organisation för tillvaratagande av ingenjörernas ställning i samhället. Mot detta anfördes att föreningens inflytande i allmänna frågor icke var beroende av en ökning av medlemsantalet, eftersom redan nu sextio procent av högskoleingenjörerna var anslutna och föreningens ställning därmed var befast. Med några

rösters övervikt återremitterades ärendet till styrelsen för ny handläggning.

Denna sköt ifrån sig ärendet till den nyvalda styrelsen, som i början av 1943 gjorde en sammanställning av de tidigare förslagen till ett riksförbund. Man konstaterade att fullgoda uppgifter fanns för ett sådant, men framhöll att den svenska ingenjörskårens höga anseende sannolikt skulle bli lidande om en ren intresseorganisation kom till stånd under föreningens medverkan. Avvisandet av en riksorganisation med denna karaktär måste dock ske i medvetande om att en rikssammanslutning av ingenjörer i så fall skulle förr eller senare komma att bildas utanför Teknologföreningen.

En förstärkt organisationskommitté fortsatte utredningen och framlade hösten 1943 förslag till stadgar för Svenska Ingenjörers och Arkitekters Riksförbund. Det 1935 bildade Svenska Arkitekters Riksförbund hade på förhand ställt sig positivt till en anslutning. Det föreslagna förbundet skulle vara en sammanslutning av ideella ingenjörsföreningar. Det skulle verka för ökad samhörighet mellan yrkets utövare, till samhällets bästa utnyttja och förkovra deras kunskaper, verka för skäliga taxor för ingenjörsarbeten (men inte behandla ingenjörernas personliga avlöningsförhållanden), och i övrigt tillvarata ingenjörernas samhälleliga intressen.

Som villkor för Teknologföreningens anslutning ställdes att minst fyrtio procent av medlemmarna i en ansluten förening skulle vara högskoleingenjörer, och att sådana till minst sextio procent i fortsättningen skulle inväljas. Detta villkor avböjdes vid det samarbetsdelegationsmöte som hölls hösten 1943. Vidhållande denna förutsättning uttalade sig ändå en stor majoritet av föreningsstyrelsen för bildandet av ett riksförbund enligt stadgeförslaget. Ett överarbetat förslag fördelades höststämman, med angivande av de skäl som styrelsen hade funnit tala för och emot förslaget.

För förslaget talade den enighet som förelåg hos landsortsföreningarna om ett riksförbund som kunde bli ett gemensamt forum för landets ingenjörer. Mot förslaget talade att Teknologföreningen redan var ett riksförbund, om än enbart för högskoleingenjörer. Det nya förbundet skulle som remissorgan bli mindre lämpat än Teknologföreningen, och kompetenskraven för vissa befattningar skulle framkalla skilda meningar mellan ingenjörer med högre och lägre utbildning. Dubbelarbete (med ekonomiska konsekvenser för medlemmarna) skulle uppstå. Slutligen borde man, genom utbyggnad av samarbetsdelegationen, kunna nå de önskade målen på enklare sätt.

Styrelsen avstyrkte förslaget och på höststämman 1943 antogs med acklamation ett uttalande där man förklarade att Teknologföreningen icke var beredd att ansluta sig till riksförbundet, eftersom man icke ansåg sig kunna överblicka de ekonomiska och praktiska konsekvenserna. Man underströk värdet av en fastare kontakt mellan landets ingenjörer, men ansåg att denna borde växa fram ur de relationer som redan fanns mellan Teknologföreningen och de samarbetande tekniska föreningarna.

Trångbott på kansliet (ca 1940), stående Eva Nordenadler

Föreningens sekreterare K A Fröman och kamrer Reinhold Naucélér

Framåt sakta

Bollen gick nu åter till organisationskommittén, som föreslog nya arbetsformer för samarbetsdelegationen, vilken nu skulle bli Svenska Ingenjörsföreningars Nämnd. Vid ett möte i mars 1944 antogs förslaget av Teknologföreningen och företrädare för tjugosex tekniska föreningar, varefter nämnden konstituerades och antog sin arbetsordning. Varje teknisk förening kunde efter ansökan upptas i nämnden, som skulle sammanträda två gånger årligen och ledas av ett arbetsutskott.

Höststämman 1944 godkände åtgärderna. Nämndens verksamhet visade sig emellertid genom omständigheterna bli ganska begränsad. Redan 1948 slopades arbetsutskottet, och sammanträdesfrekvensen reducerades till ett möte per år.

Som en biprodukt av de omfattande diskussionerna kunde omläggningen av Teknisk Tidskrift till ett polytekniskt organ komma till beslut och bli genomförd. Vidare kom behovet av en fast anställd ledare för föreningens kansli att klart framstå, till avlastning från föreningens ordförande av löpande göromål som han dittills hade fått sköta. Föreningen fick därmed sin första verkställande direktör, Oskar Åkerman, som tillträdde 1944. Föreningens kamrer sedan 1912, Reinhold Naucélér, och sekreterare sedan 1915, K A Fröman, avgick vid pensionsåldern kort tid därefter.

Nu följde en period av relativt lugn på organisationssidan inom föreningen. Utanför den växte sig emellertid ett antal intressebetonade sammanslutningar starka, bland dem särskilt yngreföreningarna. De upprättade lönestatistik, bildade lokalklubbar vid företagen och samarbetade inom SACO, med vars stöd man förde till en början rätt blygsamma förhandlingar om löner. För en nyutexaminerad ingenjör blev det inte längre självklart att han i första hand skulle tillhöra Teknologföreningen.

Man var medveten om detta inom föreningen och vidtog ett antal åtgärder för att locka de yngre. För att tillgodose främst deras önskemål tillsattes en klubb nämnd, som skulle ta vara på de yngres synpunkter på verksamheten och även ordna för en kamratlig samvaro utöver de av de äldre alltjämt och företrädesvis uppskattade eftersitsarna vid avdelningsmötena.

För att stärka teknologernas anknytning till föreningen – den tidigare kontakten i gemensamma lokaler upphörde med kårhusets tillkomst 1930 – beslöt man 1942 att fjärde årskursen vid Kungliga Tekniska Högskolan skulle få kallelser till föreningsmötena (och facken till avdelningarnas). Juniormedlemskap för teknologerna i denna årskurs inrättades 1947.

Förslaget att kåren skulle utse en ledamot och en suppleant i föreningens styrelse fick mothugg vid stämman. Man ansåg att rösträtt för kårrepresentanten skulle minska föreningens auktoritet som remissinstans, och denna del av förslaget avslogs med en liten röstövertikt. Styrelsen stod emellertid på sig, och stämman 1948 beviljade rösträtten ”med stor majoritet” – i båda fallen var det ett trettiotal röstande allt som allt.

Motsvarande rättigheter beviljades Chalmers studentkår. Utexaminerade från Chalmers Tekniska Institut hade sedan 1937 jämställts med de från KTH vid inval i föreningen, men fick inte kalla sig civilingenjörer i matrikeln. Först 1940, då Chalmers blev högskola, konstaterade styrelsen att ”civilingenjörsexamen avlägges vid två tekniska högskolor i landet”.

Likaså dröjde det till 1951 innan juniormedlemmarna fick rätt att bära föreningens märke. Detta var grundat på ett emblem som hade använts i samband med föreningens 50-års jubileum – med tillstånd av teknologerna, vilka tidigare hade brukat det som sitt!

Styrning

I allt större utsträckning hade avdelningarna inom föreningen känt sig besvärade av den ringa rörelsefrihet som styrelsen beviljade dem, även om årsmötet 1928 mot styrelsens avstyrkande hade beslutat tillåta avdelningar att anta eget namn och ha egna fonder. När i kraft av detta Svenska

Elektroingenjörsföreningen bildades 1933, fick dess statuter inte kallas stadgar utan arbetsordning. Till hedersledamöter fick SEIF kalla enbart utlänningar, svenska skulle Teknologföreningen ha ensamrätt på.

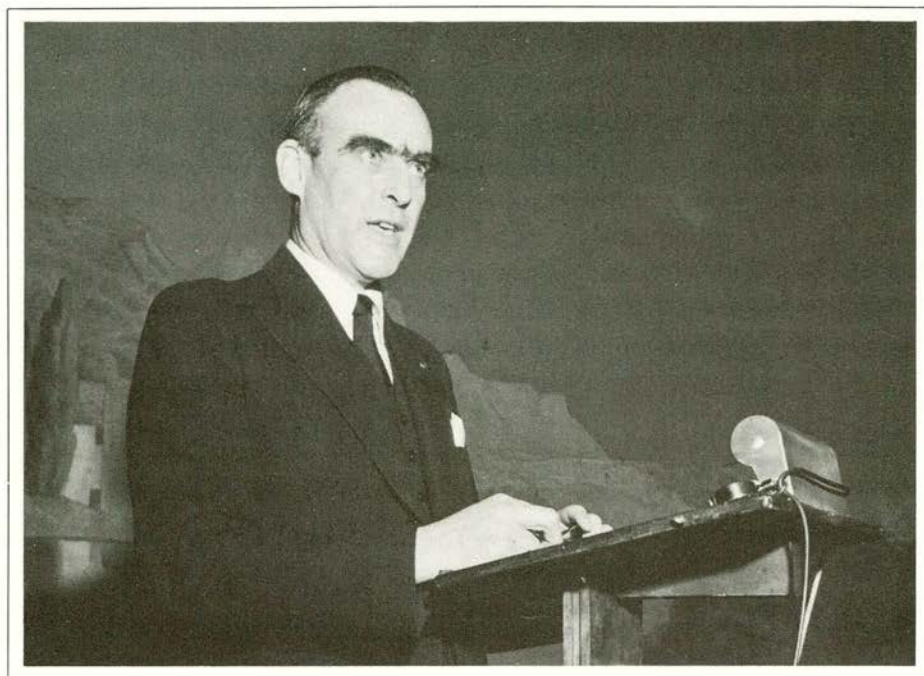
En rejäl konflikt uppstod då Svenska Arkitektföreningen 1934 av Stockholms Byggnadsnämnd anmodades avge yttrande om en ny byggnadsordning för huvudstaden. Teknologföreningens yttrande hade då beretts av SA och avd. V. Då SA ville avsända sitt eget, särskilt begärda yttrande hotades den med att "befrias från att tillhöra föreningen" om icke yttrandet expedierades genom föreningens styrelse.

En ny skärmystling blev det då SA, utan att be om lov, avsände ett eget remissyttrande om undervisningen i stadsbyggnadskonst, utöver det som hade utarbetats gemensamt av SA och avd. V och avsänts som Teknologföreningens eget. Föreningen svarade med att avsända ett yttrande från avd. V om länsarkitektorganisationen utan att höra arkitekterna, "på grund av ärendets brådskande natur". Vid en remiss om fastighetsbildningen avgav nu SA ett eget yttrande, som stod i strid med det som avd. V hade utarbetat, men det slutade med att SA fick böja sig och ändra sin text i efterhand.

Läget skärptes då Svenska Arkitekters Riksförbund bildades 1935 och SA önskade ansluta sig. Ett extra styrelsemöte beslöt att SA icke fick ingå som korporativ medlem i SAR, icke heller bli dess stockholmsavdelning. Träffsäkert hotade man med att ombilda SA till sin tidigare skepnad som avd. Husbyggnad, varvid även ingenjörer skulle kunna bli medlemmar i denna. En kommitté tillsattes för att utreda detta, men frågan sopades snart under mattan – för denna gången.

Jämförelsemöjligheterna med de självständiga ingenjörsförbunden blev ännu konkretare 1950 då föreningen, efter en ombyggnad av sitt hus, kunde bereda plats för alla de dåvarande ingenjörsförbundens kanslier. Det gällde väg- och vattenbyggare (SVR, bildat 1944), elektroingenjörerna (SER, bildat 1947), de helt nyligen bildade förbundet för lantmätare (SLF) samt yngreföreningarna för mekanister, skeppsbyggare och flygtekniker (YMSF), och för kemister (YKF).

Med kanslierna i samma hus uppkom snart frågan om en samordning för en rationellare behandling av arbetsuppgifterna. Därifrån var det nära till tanken att avdelningarna skulle vara det primära i organisationen, med föreningen som en samordnande topporganisation. Styrelsen var i och för sig inte emot en sådan tanke, under förutsättning att avdelningarna icke fick syssla med löne- och anställningsfrågor, i varje fall inte vara part i förhandlingar.

Håkan Sterky leder årsmötet 1943

Samordning

Därmed blev det nödvändigt med en anslutning av föreningarna även till det nya Sveriges Civilingenjörskörbundet, som intresseförbunden preliminärt hade skapat 1953 och som blev verklighet året därpå. Som en gränsdragning mellan de två organisationernas befogenheter tänkte sig Teknologföreningens styrelse att förbundet skulle syssla med intressefrågor, medan föreningen skulle ta hand om främjandet av den tekniska och industriella utvecklingen och av de tekniska vetenskaperna, samt den högre tekniska utbildningen och stödet till teknisk undervisning.

En kommitté tillsattes 1951 för att samråda med intresseorganisationerna och framlade året därpå ett första förslag till samorganisation. Enligt detta skulle det enskilda medlemskapet erhållas i specialföreningar för de olika facken. De skulle vara anslutna till dels Teknologföreningen, dels det blivande Civilingenjörskörbundet. Den ideella verksamheten skulle samordnas, intresseorganisationerna ges större slagkraft och administrationen förenklas. Alla medlemmar skulle vara anslutna till föreningen, endast de som så önskade till förbundet. Avgifterna skulle bestämmas så att det inte skulle bli särskilt lönsamt att vara med enbart i föreningen.

Större delen av 1952 och 1953 ägnades åt långa diskussioner i frågan. Oppositionen var kanske inte så talrik, men desto stridbarare. Liksom vid diskussionerna på 1940-talet och tidigare ansåg man att en sammanslutning där såväl arbetsgivare som arbetstagare var företrädade omöjligen kunde föra löneförhandlingar — hur SAR och SVR än försäkrade att detta hade gått alldeles utmärkt. Vidare befarade man att föreningens auktoritet skulle gå förlorad när dess syften inte längre bara var ideella.

På vårstämman 1953 kom man i alla fall så långt att avdelningarna anmodades undersöka en ombildning till specialföreningar. En allmän avdelning skulle bildas för de som icke hade anledning söka medlemskap genom ett speciellt fack. Klart utsagt blev återigen att specialföreningarna inte fick syssla med intressefrågor. Utgången blev att avd. V klart önskade ett samgående med SVR i en specialförening. Även de andra avdelningarna kunde väl tänka sig ett motsvarande samgående, utom Elektroingenjörsföreningen där det fanns en klar opinion för att fortfarande kvarstå som en från SER skild sammanslutning med rent ideell verksamhet.

På höststämman samma år var motståndet alltså koncentrerat. Majoritetens ståndpunkt kan kanske uttryckas genom vad vice-ordföranden i SVR anförde; "Under diskussionerna 1938–39 sade presidiet att intresseorganisationerna var en barnsjukdom, men sedan dess har de små fröna växt ut till dessa förbund, som från början bara skulle syssla med intressefrågor. Sedan har man förstått att det inte gick att behandla intressefrågor skilt från den ideella verksamheten. Därigenom har riksförbunden inte i första hand kommit att syssla med lönefrågor, utan med att höja ingenjörens anseende."

Stämman antog det förslag till stadgar som styrelsen (med 19 röster mot 1) hade enat sig om. Det gick ut på att specialföreningarna skulle bildas och medlemmarna där obligatoriskt ansluta sig till Teknologföreningen, de som så önskade även till Civilingenjörsförbundet. Särskilt betonades i beslutet att kvalitetskraven skulle upprätthållas vid invalen. Riksförbunden fick inte vid förhandlingar åberopa medlemmarnas ledamotskap i Teknologföreningen.

De nya stadgarna antogs av föreningen 1954. Den skulle nu organiseras i specialföreningar, medan riksförbunden skulle organiseras i specialförbund, anslutna till Civilingenjörsförbundet. Specialföreningar och specialförbund kunde slå sig samman efter gemensamt beslut. En allmän avdelning skulle inrättas. Rösträtten vid stämmor skulle utövas av stämmodelagerade, en för varje påbörjat tvåhundra-tal medlemmar i specialföreningarna.

Tämligen omedelbart begärde avd. V samgående med SVR, med stadgar som styrelsen utan svårigheter godkände. Nästa ansökan kom förväntande nog från Elektroingenjörsföreningen, som beviljades sammanslag-

ning med SER. (Det var just elingenjörer som hade bildat kärnan i motståndet mot nyordningen!) Tillströmningen till den allmänna avdelningen var till en början så liten, att de sökande hänvisades till medlemskap i avd. Industriell Ekonomi och Organisation.

Nyordning

Därmed kunde föreningen få ett andrum – som visade sig vara kortlivat – för att ägna sig åt andra, kanske mera djupgående problem än de formellt organisatoriska. Under ett tvådagars möte dryftade man 1956 lokalbristen, som gjorde att kansliet allt mera inkräktade på klubbutrymmena, till särskilt landsortsmedlemmarnas förgelse. Kontakten med massmedia hade försummats, och behov fanns av ett föreningens informationsorgan.

Tidigare sporadiska försök till mediakontakt gällde i första hand Radiotjänst, som man försökte mana till fler föredrag i tekniska ämnen. En kommitté med detta syfte trädde i verksamhet 1937, och upplöstes tio år senare sedan IVA:s direktör hade börjat lämna populärtekniska rapporter i radio. En ny kommitté för kontakt med Sveriges Radio bildades 1957, men även den överlevde sig själv sedan Teknisk Tidskrifts chefredaktör hade blivit en ofta anlitad medverkande i radio och television.

Ett försök 1939 att anordna en kurs och ge ut en handledning i tekniska termer för dagspressjournalister möttes av stor kallsinnighet. Kurskommittén gav emellertid ut "Tio tekniska tips för talare" 1942. En reklamskrift för föreningen utgavs 1949, i fortsättning av publicitetsverksamheten i samband med Tredje Nordiska Ingenjörsmötet 1947.

Kontakten med studentkårerna hade försämrats, vilket märktes på nyrekryteringen till föreningen. Denna hade nu 9 000 medlemmar, av vilka 8 000 var civilingenjörer – hela kåren beräknades till något över 12 000. Av de nyutexaminerade vid KTH hade man värvat 55 %, vid CTH 40 %. Att värvningsaktioner lönade sig hade avd. E och V visat – deras skörd var 66 %, mot 40 % för övriga avdelningar.

Ett annat problem utgjorde de förfrågningar om anslutning till föreningen som började komma från sammanslutningar av specialtekniker. En sådan var Svenska Brandingenjörsföreningen, andra var Kemistsamfundet, Konsulterande Ingenjörers Förening, Rikets Allmänna Kartverks Tjänstemannaförening, Patentingenjörernas Förening. Problemet var att medlemmarna i dessa icke alltid entydigt tillhörde ett visst fack, men kanske framför allt att många av medlemmarna icke var högskoleingenjörer. Frågan dryftades utan att man kom till något konkret resultat.

Däremot började inom föreningen bildas tvärgrupper, vars medlemmar kunde tillhöra olika avdelningar inom föreningen. Den första tillkom som en ombildning av avd. Grafisk Teknik, varvid anslutning av medlemmar med särskild kompetens inom gruppens intresseområde, men som eljest icke var invalbara i föreningen, blev i princip godtagen. Så tillkom en grupp för Regleringsteknik som snart samlade 400 medlemmar. Senare följde Atomteknik, Datateknik och Livsmedelsteknik. Den tidigare avd. Teknisk Utbildning blev också ombildad till grupp.

Under ett tvådagarsmöte 1950 med en serie föredrag om medicinsk teknik inleddes ett samarbete mellan Teknologföreningen och Svenska Läkaresällskapet. Parterna kom då till klarhet om den mängd av dyrbar teknisk utrustning som fanns i bruk hos läkare och på sjukhus och som inte fick den bästa skötseln, samtidigt som säkerheten var starkt försummad – exempelvis när det gällde högspänd röntgenutrustning eller osorterade kopplingar till gasuttag.

Även om sjukvårdsmyndigheterna och äldre läkare inte var entusiastiska för att släppa in tekniker i lokalerna, visade de yngre medicinarna större förståelse. Detta ledde 1955 till bildandet av Svenska Föreningen för Medicinsk Fysik och Teknik, som var ansluten till såväl Teknologföreningen som Läkaresällskapet.

I samband med att avd. I omorganiserade sig till Svenska Ingenjörsföreningen för Ekonomi och Organisation (SIFEO) bildades Allmänna Avdelningen för gott. Den hade i början bara 25 medlemmar, men antalet ansökningar om överflyttning till den började öka utan att dock anta några större proportioner. Det blev ändå ett tvisteämne – avdelningarna ansåg att denna möjlighet hade varit tänkt som en ren övergångsföreteelse, och att medlemskapet i varje fall icke fick beviljas utan vederbörande avdelnings godkännande.

Oordning

Såväl gruppernas som Allmänna Avdelningens bildande ledde till hetsiga diskussioner. Styrelsens agerande betecknades som stadgevidrigt av en koncentrerade oppositionsgrupp. Ett annat tvistefråga var storleken av de avgifter som förbunden och föreningarna skulle erlägga till Teknologföreningen, och även hur det avgiftspliktiga medlemsantalet skulle beräknas.

Här kom i vissa fall lojaliteten mot facket att stå mot den till föreningen. I ett skarpt anförande till styrelseprotokollet efter stämman 1958 såg sig

föreningens ordförande manad erinra styrelsens medlemmar om att de alla hade del i ansvaret för styrelsens beslut, och var skyldiga att stå för detta om de icke hade anmält avvikande mening då beslutet fattades.

Man anmärkte även på att den omorganisation som skulle följa på de nya stadgarna av 1954 inte hade fortskridit i den avsedda takten. SVR och SER var sammanslagna förbund, liksom SKR sedan avd. KB hade delat sig i Föreningen för Kemiteknik och Föreningen för Bergsvetenskap. Lika-så hade avd. M ombildats till specialföreningen Föreningen för Mekanik, och avd. SF till Föreningen för Skeppsbyggnadskonst och Flygteknik, men det var ännu lång väg till en sammanslagning med SMR.

Man bildade därför en samordningskommitté, senare omdöpt till organisationskommitté, vars arbete — som blev långdraget och kostsamt — kom att prägla föreningsverksamheten något år framåt. Kommitténs första åtgärd blev att införa en ny kontoplan, som bättre än den tidigare bokföringen skulle i detalj visa vilka kostnadsposter som borde bilda grundval för avgifterna till Teknologföreningen från förbunden och specialföreningarna. Den långa diskussionen i denna fråga ledde till den ena bordläggningen efter den andra — och för föreningen till en likviditetskris eftersom man inte kom överens om avgifternas storlek.

Andra frågor som diskuterades var omfattningen av föreningens kansli, förvaltningen av fonderna och begreppsdistinktionen ledamot (i STF) och medlem (i förbund och föreningar). Inte att undra på att arbetsutskott och styrelse ibland befann sig icke beslutsmässiga när mötena utsträckte sig bortom midnattsslaget.

Inte att undra på, heller, att många medlemmar ställde sig frågande till de ändlösa debatterna. Några uttryckte det brevledes så att "STF borde i stället för organisatoriska och inre tvistefrågor ägna sig åt stärkandet av ingenjörens ställning i samhället". Vid en av stämmorna manade en tidigare ordförande kombattanterna att tänka på att de i första hand var ingenjörer, endast i andra hand tillhörde ett visst fack.

Man kan också konstatera att oppositionen mot styrelsen i huvudsak var koncentrerad till en militant krets inom SVR — "ett suveränt förbund, som för närvarande behagar tillhöra Svenska Teknologföreningen, fast det har ett eget funktionsdugligt kansli", som en av dess representanter uttryckte det i debattens hetta.

Man kan även konstatera att nettoeffekten av oppositionen blev mera fördröjande än konstruktivt. Aktionerna ledde oftare till bordläggning än påverkan av förslagen — utan några större förändringar antogs dessa av senare stämmor. Icke heller organisationskommitténs bidrag blev av större värde — bortsett kanske från den nya kontoplanen, sedan den av andra instanser hade hyfsats. Om kommitténs sista utredning innan den 1962 upplöstes, och som gällde arbetsfördelningen mellan föreningen och för-

bunden, befanns det att förslaget var nära nog identiskt med redan tillämpad praxis.

Under tiden hade avdelningarnas omorganisation fortgått i den takt som de uppkommande problemen medgav. Föreningen för Bergsvetenskap slog sig samman med Svenska Bergsingenjörers Förening till Svenska Bergsmannaföreningen, och avd. Lantmåteri gick samman med Sveriges Lantmätareförening.

Längst dröjde sammanslagningen med SMR av avd. Mekanik, eftersom Föreningen för Skeppsbyggnadskonst och Flygteknik skulle ingå som sektion i det nya Svenska Mekanisters Riksförbund. Flygteknikerna hade fått konkurrens med Flygtekniska Föreningen, och funnit lämpligt att överlåta sin föredragsverksamhet till denna. När principen väl hade godtagits, kunde sammanslagningen äntligen komma till stånd.

SIFEÖ kunde också ombilda sig till grupp, så att medlemmar i alla fack kunde ansluta sig till den. Svenska Arkitektföreningen och SAR föredrog att ännu en tid leva åtskilda.

Till ordningen

Full klarhet nåddes då nya stadgar – utan större svårigheter – slutgiltigt antogs på höststämman 1961. De tidigare förbunden och specialföreningarna kallades nu primärorganisationer, vilka på samma sätt som tidigare var anslutna till Teknologföreningen och Civilingenjörssförbundet. En Allmän Avdelning bildades för dem som icke lämpligen kunde tillhöra en primärorganisation. Dess styrelse skulle utgöras av föreningens arbetsutskott. Grupper – nu omdöpta till specialföreningar – bildades för verksamheter som sträckte sig över flera primärorganisationers fackområden.

Då den nya styrelsen skulle konstituera sig fann man att detta inte kunde ske, eftersom SVR ännu inte formellt hade anmält sin anslutning – man sade sig vilja undersöka möjligheterna att inom SVR bilda en primärorganisation ”för de medlemmar som kunde ha intresse för STF:s verksamhet”. Undersökningen gick dock snabbt – redan i slutet av 1962 anmälde SVR sin förbehållslösa anslutning till STF.

Därmed var den näst sista etappen tillryggalagd. En antydning om den fortsatta färdriktningen kan man få av ett beslut 1962 i föreningens styrelse om upptagande av samtal med Civilingenjörssförbundet för att utröna möjligheterna till ett framtida samgående CF-STF.

Upplysning
Utveckling

Möten och föredrag

Svenska Teknologföreningens mötesverksamhet bestod ursprungligen i en vårstämman och en höststämman – den förra ägnad åt behandling av styrelsens berättelse och ekonomiska rapport för det gångna året, den senare åt val av styrelse och funktionärer för det kommande året. Vårstämman hölls i mars eller april, i regel dagen före årsmötet. Detta, som ofta hölls i Konserthuset, ägnades åt föredrag över ett allmänintressant och aktuellt tema. Där utdelades belöningar och utmärkelser, och till auditoriet hörde ett avsevärt antal representanter för statsmakterna, de tekniska verken och lärdomsanstalterna. En trågen gäst var under många år kronprinsen, sedermera kung Gustav VI Adolf.

Höststämman hölls i november. Härutöver hölls allmänna sammanträden, i regel i februari och december, vartill oftast kom extra sammanträden i maj och september. Dessa ägnades åt föredrag i ämnen av mera speciell teknisk natur eller åt av tidsläget påkallade diskussionsämnen. Fram till 1928 behandlades dessutom på dessa sammanträden styrelsens förslag till föreningens remisser innan dessa expedierades. (Så skedde än en gång långt senare, då 1956 förslaget till normer för upprättande av handlingar för utförande av yttre vatten- och avloppsarbeten – efter åtta års utredningar – ansågs vara värt ett extra allmänt sammanträde.)

Ny teknik

Föredragen vid de allmänna sammanträdena rörde sig över ett brett spektrum, som en återspeglings av vad som tilldrog sig i tiden inom såväl teknik som samhälle. När det gäller tekniska innovationer var föreningen ofast väl framme. Radiotelefoni och telegrafi behandlades redan 1923, följt 1929 av en framstående amerikansk experts redogörelse för de nyaste framstegen, och 1949 av en bred överblick av telekommunikationerna.

Årsmötet 1936 hölls som vanligt i Konserthuset

"ABC om televisionen" lärde man ut samma år, sannolikt ovetande att föreningen redan 1935 i KTH:s fysikaliska hörsal hade anordnat den första offentliga tv-visningen i Sverige, med utsändning från Svenska Radiobolagets studio på Kungsholmen. Resultatet betecknades som "mycket tillfredsställande, i synnerhet innan diskmaskinen i studentkårens kök igångsattes". För övrigt började visningen först kl. 23, "med hänsyn till de kring Valhallavägen boende, vars radiomottagning oförmånligt kunde påverkas av televisionsvågorna".

Ljudfilmen behandlades 1931, färgfoto 1937. Krigsåret 1939 presenterades som en framtida vision frågan "Skola från marken styrda flygplan, television för alla och tidningar hemsända per radio hänförs till morgondagens utställningsföremål?" Till en del är frågan ännu aktuell.

När den svenska Atomkommittén tillkom 1951 presenterades den för föreningen samtidigt med ett föredrag om atomenergin. "Radioaktiva isotoper i industrin" var ämnet för en serie på tio föredrag året därpå, därav ett från chefen för föregångaren på området, brittiska atominstitutet i Harwell. I samband med höstresan till Västerås 1958 fick man en orientering om den svenska atomindustrin, som då var i sin linda.

Trafikfrågor

Trafikfrågor kom att uppta ett avsevärt antal av föreningens möten. Redan 1918 föranledde ett sådant tillsättande av en utredning om den framtida lufttrafiken. Luftfarkoster, såväl lättare som tyngre än luften, talas det om 1920, 1925 och 1930, men sedan dröjde det till 1940-talet innan den internationella luftfarten blev behandlad på ett par möten. "Halmsjön, Jordbro – eller vad" var temat för en diskussion 1956 (vi vet att det blev Halmsjön, omdöpt till Arlanda). "Snabba färdmedel" – överljudflygplan, snabba båtar och Alweg-tåget – var temat för en föredragsserie 1952. Då hade elektrifieringen av Riksgränsbanan blivit redovisad redan 1915.

Våra sjöfartsförbindelser blev behandlade 1920 och 1941. Vid det senare tillfället "kunde av hänsyn till det rådande ömtåliga politiska läget något referat icke lämnas". Varvsindustrin kom på tal 1928 i samband med ett möte i Göteborg, då "Margaret Johnson" sjösattes, och hamnfrågorna där 1953, då speciellt lastning och lossning diskuterades. Vid ett möte i Trondheim 1953 framkastades tanken på denna ort som svensk transitohamn. Samma år ansågs frågan om Öresundbron allt för inflammerad av svensk lokalpolitik för att kunna dryftas annat än i Köpenhamn, där icke mindre än 700 deltagare mötte.

Omdaningen av huvudstaden var en fråga som ägnades många möten under åren 1925–1935. Det gällde Slussens ombyggnad, Helgeandsholmens omdaning, Årstabron och dess tänkta anslutning via en tunnelbana till Brunnsviken och de norra förortsbanorna, Blasieholmsleden. Generalplanen för Stockholms centrala delar vållade diskussion till över midnatt 1928, och blev brännande aktuell genom striden om Nedre Norrmalm 1934 och 1936. En klarläggande artikel i Teknisk Tidskrift fick vid spridning bli till Riksdagen. Så, på 1950-talet kom de stora stadsbyggnadsproblemen upp till diskussion under rubriken "Staden växer – för och emot".

Ekonomi och samhälle

Till de ekonomiska ämnena hörde en engagerad diskussion mellan två oförsonliga skolor om självkostnadsberäkning inom industrin – den ledde så småningom till Mekanförbundets kontoplan. Distributionsproblemen uppmärksammades i början av 1930-talet, och 1933 talade ett svenskt sändebud om "Betydelsen av ökad export av vår industris produkter för arbetslöshetens bekämpande samt behovet av ökad effektivitet beträffande vår utrikeshandel."

Arbetslösheten var just då ett mycket stort problem, och föreningen ägnade den (liksom hade skett i början av 1920-talet) sin uppmärksamhet vid en diskussion 1933 i närvaro av statsministern och andra statsråd. (Beredskapsarbeten ur teknisk synpunkt hade behandlats ett par år tidigare.) Mera kuriöst var ett framträdande 1940 av en tysk Ministerialrat, som försäkrade att "i Tyskland finns nu praktiskt taget ingen arbetslöshet", varefter följde ett föredrag om läget i Sverige av Arbetsmarknads-kommissionens ordförande.

Beskedligare var den landsman till ministerialrådet som 1948 talade om "Die Reorganisierung des Berufstandes des deutschen Ingenieurs nach dem Kriege". En motpol var den brittiske arméingenjör som redogjorde för "The Mulberry Artificial Harbours Employed in the Invasion of Europe". Andra motpoler var föredragen 1926 om "Människan och maskinen i Sovjetryssland" och 1927 om "Sydafrika som avsättningsområde för svensk industri".

Modern arbetsledning och industriell demokrati talade man om redan i början av 1920-talet, men det blev först under 1940-talet som föreningen på allvar sysselsatte sig med samhällsproblemen. En serie föredrag ("Den svenske ingenjören och vårt lands framtid", "Behöver vi en ny företagsledartyp – och hur utbilda den?" "Behövs ingenjören i politiken") präglade årsmötena 1946 och 1947. "Hur man förverkligar sig själv" och "Tekniken, samhället och människan" lät vid årsmötet 1950 samhällsvetare komma till tals..

På 1950-talet var det också som utbildning och forskning kom upp på mötesprogrammen. Orsaken var den akuta ingenjörskrisen på många områden, som upptog årsmötet 1955. Den gjordes till utbildningsfråga från lägsta till högsta stadiet, som senare blev grundligt behandlad av föreningens organ. Detsamma gäller forskningen, som blev föredragsämne 1918 inför bildandet året därpå av Ingenjörsvetenskapsakademien, men återkom först 1959 då man i tre föredrag behandlade "Forskning och utveckling i produktionens tjänst".

Ett möte 1954, anordnat med Föreningen för Vattenhygien, behandlades "Vattenvården" i olika industrier. Med Svenska Naturskyddsföreningen höll man 1958 allmänt möte om "Naturskydd och kraftproduktion", där en naturskyddets talesman yttrade: "Det var på tiden att vi blev medvetna om teknikernas omsorg om naturen". "Formutveckling hos industrialster" 1938 och "Formspråket och tekniken" 1947 är två andra exempel på ingenjörernas etiska och estetiska intressen.

Då vid ett möte med studentkåren en dansk 1933 talade om "Universets Ekspansion og Videnskabens Stilling hertil" blev det ett våldsamt gräl om Einsteins relativitetsteori (de flesta debattörerna trodde inte på den). Minnesvärd var säkert också den afton då den norske tänkaren Georg

Brochmann föredrog ett kapitel ur sin nyutkomna bok "Människan och maskinen". Sin framställning om "Forskning och framåtskridande" avslutade han med orden: "Valde vi rätt då vi valde forskningens väg mot framåtskridande? Varför är vi olyckligare nu än förr, i vår oroliga tid?". Det var 1938.

Studiebesök

Från 1932 omvandlades höstmötet till en höstresa, och hölls då i september. Dessa resor pågick till 1958. Året därpå hade de då kritiska och därmed mycket arbetskrävande organisationsfrågorna inte lämnat kansliet tid till förberedelserna, och 1960 hölls den sista höstresan. Då hade man under närmare trettio år och under stor tillslutning besökt industrier, kraftverk, gamla bruk och nybebyggelse, från Kiruna i nord till Köpenhamn i syd, från Luleå i öst till Göteborg i väst.

Dessa resor organiserades i samarbete med de lokala föreningarna, liksom även myndigheterna på orten. Någon gång kunde det i samband med middagen efter dagsbesöket bli ett föredrag av hög aktualitet. Sålunda talade 1950 länets hövding om Norrbottens industriella utveckling. I Värnamo 1957 hölls ett estradsamtal om den småländska småindustrin, och i Borås diskuterades 1960 textilindustrins problem.

Studiebesök – den sedvanliga gruppbilden av deltagare och värdar

Även de allmänna sammanträdena fick då och då, från 1933, formen av studiebesök. De ställdes till huvudstaden i omvandling (tunnelbanan, Södergatan och nya Skanstullsbron, Bromma flygplats), industrier (LM Ericsson, Gustavsbergs porslinsfabrik, de Lavals ångturbinverkstäder), eller statliga institutioner (Televerket, Flygtekniska Forskningsanstalten, militära förband på Järfvafältet, flygplankryssaren "Gotland", Institutionen för Atomfysik vid Frescati).

Ungefär vart tionde år var damerna med, såsom när stegen styrdes till nya bostadsområden på Söder 1939 och lantbruksanstalterna i Ultuna 1942, eller man på Hemmens Forskningsinstitut 1947 talade om "Hushållsarbetet som ett tekniskt problem" – med avsmakning av djupfrysta grönsaker och bär. I samband med besök på ett fryshus 1957 presenterades "Framtidens mat", i form av konserver och djupfryst. För hela familjen anordnades 1959 en "Wasa-kväll" på Tekniska Museet – man förväntade sig 400 deltagare, det kom 850.

Storvulet

I samband med Baltiska Utställningen i Malmö 1914 anordnades en veckolång ingenjörskongress med deltagande från Ryssland med Finland, Estland och Lettland, samt Danmark och Tyskland. Det omedelbart förestående världskriget reducerade deltagarantalet till 830 mot beräknade 1 500, och ingen ryss infann sig till öppningshögtiden 15 juli. Ändå tycks kongressen ha varit en framgång och man räknade med en periodisk upprepning. Dess förhandlingar utgavs 1915 i sex band (à en krona), med "en 5 decimeter lång lithografisk reproduktion af ett gruppfotografi af mötesdeltagarna".

Även vid Göteborgsutställningen 1923 anordnades en ingenjörsvvecka. Vid högtidsdagen 8 juli var ämnena "Betingelserna för utvecklingen av Sveriges näringsliv" och "Valutafrågan och dess inverkan på vårt näringsliv". Under Stockholmsutställningen 1930 nöjde man sig med att hålla ett möte där för att lyssna på utställningens idégivare och arkitekter.

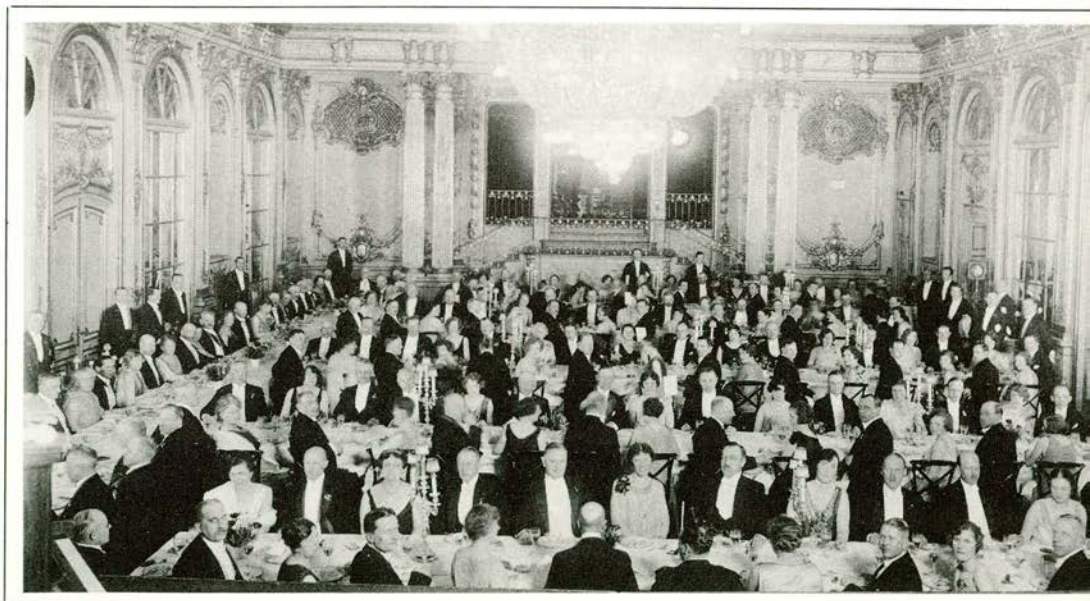
Året innan hade fyra föreningsledamöter protesterat mot Markelius och Åhréns förslag till teknologernas nya kårhus, som man ansåg "illa motsvara vad äldre generationer av bidragsgivare hade rätt att förvänta sig". När föreningsstyrelsen officiellt överlämnade gåvomedlen, skedde det också med en syrlig kommentar. I Teknisk Tidskrift däremot framkallade såväl kårhuset som utställningen enbart positiva omdömen.

Föreningen deltog i firandet av stora mäns minne. Till "Greve Erik Dahlbergs" 300-års minne föranstaltade en kommitté om ett monument över honom i Turinge. Detta avtäcktes 1925, och en minneshögtid hölls i Riddarholmskyrkan. Med Vitterhetsakademien och Fortifikationsförvaltningen utgavs en minnesbok, som fick god åtgång.

John Ericsson och hans verk hyllades 1922 på hundraårsdagen av sjöslaget vid Hampton Roads. Då en gata i Stockholm skulle ges hans namn 1929 utarbetade föreningen en lista över andra förtjänta ingenjörer och vetenskapsmän, vilken överlämnades till gatukontoret. Minnet av Olof Rudbecks födelse 300 år tidigare firades 1928.

På 260 års dagen av Christoffer Polhems födelse publicerades 1921, på initiativ av Förbundets Sveriges Flagga, ett av Teknologföreningen och IVA undertecknat upprop. Avsikten var att den 18 december skulle "som Svenska Ingenjörskonstens Dag särskilt bland ungdomen ägnas åt minnet av våra föregångsmän inom de tekniska vetenskaperna". Man planerade att på liknande sätt hedra minnet av andra svenska tekniker och vetenskapsmän. När 200-års minnet av Polhems död inföll 1951 gav detta anledning till att föreningens höstresa ställdes till bl a Stjärnsund.

Årsmötesmiddagen 1929 i Grand Hôtels spegelsal

Allvarsord

Under de båda världskrigen kom de därmed förknippade problemen att uppta en dominerande del av mötesverksamheten. Ingenjörernas utnyttjande i försvaret var ett ofta återkommande tema såväl 1914–1918 som 1939–1946. Under den senare perioden ägnades dessutom årsmötena 1943, 1944 och 1945 åt de tre vapenslagen i tur och ordning, med besök vid förband och föredrag i militära ämnen.

För övrigt talade man om råvaruförsörjning – ersättningsmaterial och svensk motorsprit under första kriget, detsamma jämte skifferolja under det andra. Då tillkom som en ny faktor luftskyddet, vilket hade behandlats redan 1934 och 1937. En delegation som hade besökt Finland under vinterkriget redogjorde 1941 för skador vid luftanfall, och blev pådrivande för byggandet av splitterskydd och skyddsrum även i vårt land.

Vid årsmötet 1939 hade man talat om ”Finlands sociala och ekonomiska motståndskraft”. Ordföranden yttrade då: ”Svenska Teknologföreningen är en fullständigt opolitisk sammanslutning. Endast när det gäller rikets säkerhet har undantag gjorts. Ett sådant var när föreningen tog initiativet till pansarbåtsinsamlingen. Ett liknande tillfälle föreligger nu. I Sverige som i Finland finns numera en enig folkmening. Den välfärdspolitik som fortskridit under en följd av år och som har möjliggjorts genom ett blomstrande näringsliv, baserat på god organisation och teknisk skicklighet, har svetsat samman alla folkklasser. Alla känner nu enigt att vad de har är väl värt att försvara”.

Kurser

Teknologföreningens kursverksamhet startade på 1930-talet, då ungefär vartannat år någon enstaka kurs hölls i ämnen som hade fått aktualitet, exempelvis rundradiostörningar. Fart tog verksamheten med världskrigets utbrott, då sparkampanjerna krävde spridande av nya kunskaper. Först skedde detta i samarbete med statliga organisationer och med statsanslag. Detta var emellertid en trög process, och det visade sig att föreningen på egen hand hade den flexibilitet som krävdes för att kurserna snabbt skulle komma igång när ett problem blev akut.

Verksamheten fick framgång. Den växte, och den första kursledaren anställdes. Därmed blev kurserna den tredje länken i föreningens informationsverksamhet, där de andra två var föredragen i föreningen med avdelningarna, och Teknisk Tidskrift. Kurserna bildade dessutom grunden för

Ett välbesökt damprogram (1936)

utgivningen av kompendier, som efter en trevande början blomstrade i en allt fastare organisation.

Kurserna rörde sig i huvudsak på områden i stark teknisk utveckling (förspänd betong, radarteknik, regleringsteknik, bergssprängning, korrosionsskydd, digitalteknik, skeppshållfasthet), hjälpvetenskaper som hade fått praktisk tillämpning (statistisk kontroll, metallteori, operationsanalys, geoteknik, hållfasthet vid dynamisk belastning), eller områden som hade varit försummade i ingenjörsutbildningen (förhandlingsteknik, personalledning, muntlig och skriftlig framställning, juridik, fastighetsvärdering, lagerekonomi och lönsamhetsberäkningar, teknisk upphandling och försäljning, ingenjören och samhället).

De senare ämnena, och andra av samhällelig natur, kom att uppta en rätt stor plats i kursplanerna. Syftet var att öka ingenjörernas samhällsyn och ge dem en ökad kontaktyta med omvärlden, medan de tekniska kurserna skulle aktualisera deras yrkeskunskap och göra dem värdefullare för

näringslivet. Därmed hoppades man öka ingenjörsyrkets status och skapa förutsättningar för bättre anställningsvillkor. (En del av detta försvann, paradoxalt nog, i organisationsstriderna).

Kurserna var mycket väl besökta – de samlade mellan 20 och 250 deltagare, beroende på ämnets vidd. I ett stort antal fall fick kurserna upprepas, och några fick hållas år efter år. Nära hälften av kurserna hölls i landsorten, särskilt gällde detta flerdagarskurser av internattyp. Från ett tiotal kurser per år i början av 1950-talet blev det ett fyrtiotal under dess senare hälft. Totalantalet deltagare växte från 450 år 1950 till 3 500 år 1961.

Kurserna planerades i regel i samarbete med avdelningarna, och även med de samarbetande tekniska föreningarna i landsorten. Många andra organisationer blev också inblandade, såsom Industriförbundet, Civilekonomföreningen och Reklamförbundet. Tekniska Läroverkens Ingenjörsförbund begärde 1955 att få sitt kursbehov tillgodosett av Teknologföreningen, och året därpå inrättades ett organ för detta samarbete i form av STFs Tekniska Fortbildning. Efter detta blev nära hälften av kurserna anordnade i den nya gemenskapen.

Kungl. Tekniska Högskolans ingenjöraring fastställdes 1917, efter ett förslag av arkitekturstuderanden I G Clason.

Chalmers ingenjöraring framkom omkring 1885, av okänd upphovsman. En tvist om äganderätten uppstod 1927 med den juvelerare som hade haft ensamrätten till ringens tillverkning. Han vann målet, men överlät 1929 rätten till Chalmerska Ingenjörsföreningen.

Teknologföreningens styrelse avlog 1943 ett förslag till fastställelse av en föreningsmössa.

Teknisk Tidskrift

Med ingången av 1914 fick Teknisk Tidskrift en ny huvudredaktör, Gunnar Tisell. Åren dessförinnan hade varit ett interregnum, då sju personer efterträdde varandra på redaktörstolen, sedan tidskriftens grundare Wilhelm Hoffstedt hade avgått 1893 i samband med en omorganisation av tidskriften. Den hade sitt upphov i bildandet 1887 av avdelningar inom föreningen, vilket två år senare ledde till att även i tidskriften uppdelades i fackavdelningar: Mekanik och Elektroteknik, Husbyggnad och Väg- och Vattenbyggnad, samt Kemi och Bergsvetenskap.

Den främsta ändringen 1893 var att den varje vecka utgivna Allmänna avdelningen redigerades av huvudredaktören, medan föreningens avdelningar tillsatte sina redaktörer för fackavdelningarna, som utgavs åtta gånger per år. År 1900 bröts avdelningen för Byggnadskonst ut och fick formen av en avdelning för Arkitektur, som utgavs i särskilt omslag. Så tillkom 1904 Skeppsbyggnadskonst (1918 tillfogad Flygteknik), och fackavdelningarnas utgivningsfrekvens utökades till tolv häften per år. Mekanik och Elektroteknik åtskildes 1907.

Den nya huvudredaktörens uppgift var att ta hand om tidskriften redaktionellt, medan ekonomin sköttes av föreningens ekonomichef. Ett redaktionsutskott skulle verka som ett förtroenderåd för styrelsen i dess förhållande till redaktionen. Ingen inskränkning skulle därmed ske i huvudredaktörens eller andra redaktionsmedlemmars befogenheter och ansvar.

Kriser

Efter krigsutbrottet uppstod snart ekonomiska svårigheter för tidskriften genom att annonsinkomsterna under 1915 och 1916 sjönk kraftigt samtidigt som inflationen stegrade utgifterna. Då hade huvudredaktören fram-

lagt en plan för tidskriftens utveckling, som innebar att ett förlagbolag skulle bildas för att utöka den lovande utgivningen av handböcker, som helt hade skötts av tidskriftens ordinarie personal.

Föreningens styrelse var enig om att en så omfattande verksamhet inte kunde få styras av en föreningsstyrelse med från år till år växlande sammansättning och kunna bli beroende av en tillfällig majoritet vid stämorna. Man tillstyrkte därför bildandet av förlagsbolaget, vilket förpliktade sig att som redaktörer anställa de personer som föreningsstyrelsen utsåg. Föreningen tillsatte de facto förlagets styrelse, och bolagets vinst gick i stort sett helt till föreningen i form av arrende och utdelning i aktierna.

AB Svenska Teknologföreningens förlag kom i gång i april 1918 och gav från början goda resultat. Förlagsverksamheten växte avsevärt genom uppdrag från åtskilliga verk och institutioner. Omsättningen hade 1919 nått nära miljonen, av vilket hälften belöpte sig på bokutgivningen.

Året därpå hade omsättningen ytterligare stigit och förlagsverksamheten nära nog fördubblats. Denna hade dock gått med förlust, och det var tidskriften som svarade för den vinst som hade uppstått utöver arrendebeloppet. Förlusten förklarades med att den tekniska litteraturen hade visat sig svårsåld, men man ställde stora förhoppningar på den kulturhistoriska och kommersiella utgivningen.

Emellertid var man nu mitt i efterkrigskrisen, och den sviktande annonsmarknaden medförde att Teknisk Tidskrift under 1921 visade en avsevärd förlust redan under första kvartalet. En del personal avskedades, de återstående fick sin lön sänkt och man minskade antalet textsidor med en tredjedel. Även bokrörelsen hade gått med förlust, som man dock väntade sig bli utjämnad genom vissa snart utkommande arbeten.

Detta var överoptimistiskt. Vid halvårsskiftet anmälde förlaget ett trängande behov av rörelsekapital. Föreningen beviljade då ett reverslån mot att säkra bokhandelsfordringar transporterades på föreningen. Detta jämte utsträckt kredit från tidskriftens tryckeri gav förlaget ett andrum. På hösten samma år visade ett antal utredningar att förlagets skulder var dubbelt så stora som de likvida tillgångarna och att årets förlust skulle bli mycket stor.

Som orsak angavs den allmänna depressionen med därav följande betalningsinställelser och minskning av rörelsevolymen. Den allt för hastigt uppvuxna förlagsrörelsen, men icke Teknisk Tidskrift, bedömdes vara närmaste anledningen till svårigheterna. Ett omedelbart ingripande ansågs nödvändigt för att föreningens fordringar – bl a utebliven betalning av arrendet – skulle kunna räddas.

Det blev hetsiga diskussioner i föreningsstyrelsen, där en minoritet ville lägga en stor del av ansvaret på bolagsstyrelsen, som man ansåg hade visat

ekonomiskt lättsinne. Resultatet av utredningar och diskussioner blev att ett nytt förlagsbolag bildades i november 1921 med friskt kapital från bl a de större fordringsägarna. Formellt var det privatägt av huvudredaktören och hade i två skilda kontrakt fått till sig överlåtna tidskriftsrörelsen och förlagsrörelsen.

Nu först fick föreningen veta vad som hade hänt – sekretessen betecknade revisorerna som välbetänkt, i en skrivelse där de dels gav sitt erkännande åt föreningsstyrelsens beslutsamhet att reda upp förlagets affärer, dels beklagade att man icke i tid hade hejdat förlagsrörelsens enorma ansvällning. Om något ansvar för det skedda ansågs böra läggas något organ vore det förlagsstyrelsen, och särskilt de medlemmar av denna som även tillhörde föreningsstyrelsen.

Diskussionen på stämman blev förstäeligt nog mycket livlig. Många hårda ord uttalades, men även urskuldanden och lovord. Sedan en av revisorerna hade framhållit att förlaget totalt sett hade kostat föreningen 4 000 kr per år mot att Teknisk Tidskrift fritt hade lämnats ledamöterna, gavs med acklamation fortsatt uppdrag åt styrelsen att planera den framtida förvaltningen och utgivningen av Teknisk Tidskrift.

Rekonstruktion

Klart stod att tidskriften under 1922 icke kunde utges i tidigare omfattning. Det blev nu 52 polytekniska häften på 16 sidor, utan den tidigare fackindelningen. För året tillförordnades två huvudredaktörer, Edvard Hubendick och Karl-Erik Skärblom, med föreningens kamrer som ansvarig utgivare. Tidigare fackredaktörer fortsatte i sina befattningar. Förlaget svarade alltjämt för tidskriftens administration och utgivning.

I maj 1922 tillsattes en kommitté för att utreda tidskriftens framtida utgivning. En av dess första åtgärder blev att säga upp avtalet med förlaget. Efter att ha sonderat olika arrendeanbud kom man fram till att starka skäl talade för att föreningen skulle utge Teknisk Tidskrift i egen regi. Detta skulle ske med veckohäften på minst 20 sidor, där 8 ägnades allmänna avdelningen och 12 fackavdelningarna.

Att märka är att fackavdelningen Arkitektur utgick, eftersom under 1922 Byggmästaren hade börjat utkomma, en ny tidskrift för arkitektur och byggnadskonst som föreningens avdelning för Husbyggnadskonst numera betraktade som sitt eget organ. (Från 1924 fick avdelningens medlemmar bidrag från föreningen motsvarande halva prenumerationsavgiften för Byggmästaren.)

En ny chefredaktör, Carl Kleman, utsågs i början av 1923. Han kvarstod till 1935, då han fick en kommunal chefspost. Efterträdaren, Karl A Wessblad, verkade fram till slutet av 1942, då även han fick nya tidskrävande sysslor. Dessa båda blev de sista chefredaktörer som hade uppdraget vid sidan av ett ordinarie arbete.

Föreningen bidrog nu till utgivningen med ett belopp som i stort sett motsvarade portokostnaden för medlemsexemplaren. (Härutöver hade tidskriften i alla tider fått ett litet statsbidrag, som dock icke längre täckte de friexemplar som i gengäld skulle lämnas ett antal myndigheter.) För övrigt gick tidskriften under denna period ömsom med vinst, ömsom med förlust – mest det senare.

Tidskriftens årsomfång ökade stadigt under denna tid, och hade i början av 1940-talet åter nått de ca 1 650 sidor som det hade under den föregående mest expansiva tiden. Två nya fackavdelningar hade tillkommit, Automobil- och Motorteknik 1935, Industriell Ekonomi 1939. Året innan hade man börjat utge kompendier från föreningens kurser, vilka blev en hygglig affär.

Reaktioner

Från 1923 hade chefredaktören till sin hjälp fått en från redaktionsutskottet ursprungsen tidskriftnämnd på fem, senare sex personer, som i denna form fungerade i flera decennier framåt. Den fick en hel del att göra, icke bara med ekonomiska och administrativa spörsmål utan också som en buffert mellan redaktionen och av olika anledningar missnöjda läsargrupper.

Sådana saknades icke, och vid flera tillfällen då inflytelserika ledamöter protesterade hos föreningsstyrelsen fick såväl denna som tidskriftsnämnden ägna många sammanträden åt klagomålen. Huvudsakligen kom dessa att gälla osignerade redaktionella kommentarer till känsliga dagsfrågor med tekniska aspekter.

Ett avsevärt rabalder, dock utan inblandning av nämnd eller styrelse, blev det då tidskriften behandlade orsakerna till Sandöbrons ras 1939. Nu var det inte redaktionella artiklar, utan de olika professorerna i byggnadsteknik vid Kungl Tekniska Högskolan som genom ömsesidigt nedgörande artiklar vållade en misstämning vilken ledde till livslång ovänskap dem emellan, och i åtminstone ett fall föresatsen att aldrig mera medverka i Teknisk Tidskrift.

Under hela 1930-talet hade i tidskriften publicerats en utrikespolitisk kvartalsrevy, som blev mycket uppskattad. Ett par år efter krigsutbrottet 1939 framgick det emellertid att bland andra publikationer som författaren medverkade i fanns en dagstidning med utpräglade sympatier för national-socialismen. Flera föreningsledamöter gjorde energiska framställningar till styrelsen om att Teknisk Tidskrift skulle upphöra med översikter av denna författare.

Chefredaktören motsatte sig detta. Översikterna mötte alltså ett stort läsarintresse, och de hade icke varit politiskt färgade. Styrelsen anslöt sig till denna uppfattning. Efter nya klagomål begärde tidskriftnämnden ett yttrande från Statens Informationsstyrelse om en planerad översikt. Denna meddelade att den icke fann skäl att avråda från publicering.

Samma höst inkom från tjugo föreningsledamöter likalydande skrivelser, där man ansåg att de utrikespolitiska översikterna i Teknisk Tidskrift icke bara var överflödiga utan direkt av ondo. Även om artiklarna var neutrala, kunde författarens namn ge intrycket att den svenska ingenjörs kåren var nazistiskt orienterad. Styrelsen anordnade då en särskild sammankomst med intresserade ledamöter. Det kom ett femtiotal personer, och delade meningar gjorde sig gällande.

I slutet av 1941 beslöt styrelsen, med hänvisning till utrymmesknapphet i tidskriften och de stigande kostnaderna, att tills vidare upphöra med de utrikespolitiska översikterna. (En lika uppskattad ekonomisk kvartalsöversikt fick samtidigt offras.)

I samtliga dessa fall konfirmerade styrelsen den redan 1922 antagna principen att det är tidskriftnämnden som jämte chefredaktören bär ansvaret i alla ärenden som rör tidskriftens redigering och på styrelsens vägnar handhar dessa. Nämnden å sin sida uttalade att den aldrig hade ansett sig böra ingripa i tidskriftens redigering på annat sätt än att den med chefredaktören överlade om principerna för redigeringen och framställde den kritik eller de direktiv som den fann anledning till. Chefredaktören måste lämnas fria händer att handla på eget ansvar (med särskild hänsyn till att tidskriften var Teknologföreningens organ), och att genom samråd på olika håll övertyga sig om varje artikels vederhäftighet. Dessa principer har sedan kommit att obrutet gälla under åren.

"Gamla stafsättet" skulle vara kvar i Teknisk Tidskrift, bestämde styrelsen 1915. Två år senare avlogs med betryggande majoritet en ny begäran från tidskriften att få införa nystavningen. Först 1919 fick tidskriften tillåtelse härtill, samtidigt som föreningen i sina handlingar övergick till det nya stavsättet.

Enhetlig tidskrift

Nästa diskussionsämne, och av betydligt väsentligare art, kom på dagordningen 1943. Då hade en ny chefredaktör, Sven A Hansson, tillträtt och lagt förslag att slopa tidskriftens uppdelning i avdelningar, för att i stället göra den till en enhetlig polyteknisk publikation.

Ett första steg togs redan samma år genom att tidskriftsnämnden gav honom bemyndigande att anpassa fackavdelningarnas omfång efter tillgängligt material. Man hade stöd av den kritik som vid föregående stämma hade framförts mot den ojämna kvalitet som blev följden av att fackredaktörerna måste fylla ett visst antal sidor per gång, oberoende av tillgången på goda manuskript.

Den större frågan om fackavdelningarnas totala slopande blev en het strid, där alla tidigare ordförande och chefredaktörer, flera avdelningsstyrelser och majoriteten av fackredaktörerna fanns på motståndarsidan. Bakom förslaget stod tidskriftsnämnden, föreningens ordförande och flera

Teknisk Tidskrifts redaktion ca 1940 — redaktionssekreteraren Wilhelm Söderström och chefredaktören Sven A Hansson

styrelseledamöter samt – efter vad en läsarundersökning gav vid handen – en majoritet av tidskriftens l sare.

Vid första styrelsebehandlingen beslöts enhälligt om bordläggning – vilket med tanke på motståndarnas inflytelserika ställning betydde att frågan hade fallit framåt. Genom tidskriftsn mndens och presidiets bestämda agerande kunde i september 1943 ett konkret förslag till omläggning föreläggas styrelsen och där antas med endast två reservationer.

Från 1944 upphörde alltså uppdelningen i fackavdelningar. Dessutom fördes uppsatser av utpräglat teoretisk art till en ny skriftserie, Tekniska Skrifter, som l sarna kunde rekvirera allt efter intresseriktning. Den tynade emellertid av efter några  r, huvudsakligen beroende på att IVA:s Acta Polytechnica s g upp det tillgängliga materialet.

Även diskussionen kring tidskriftens omläggning ebade ut sedan den hade fått visa sin nya skepnad –  ven om några få röster aldrig tystnade. Tidskriftens ekonomi förbättrades  cks  märkligt snabbt. Redan de första enkla åtgärderna hade 1943 resulterat i en avsevärd vinst, som sedan steg till det dubbla och höll sig kvar på 100 000 kronors nivån under de följande åren.

Icke heller denna period var fri från l sarprotester, men det var inte särskilt många och de var av begränsad räckvidd. Ett sådant fall var då tidskriften l t den statliga utredningsmannen redogöra för förslaget till företagsnämnder. Just då pågick i näringslivet ett organiserat ”planush llningsmotst nd”, och man uppfattade tidskriftens inlägg som nära nog ett förräderi. Föreningens ordförande vägrade emellertid att låta tidskriften politiskt engagera sig åt ena eller andra hållet, och missnöjet ebade snart ut.

Ett annat fall hade till föremål den danska vetenskapsmannen och poeten Piet Hein, vars satiriska dikter hade tvingat honom att fly det ockuperade Danmark. Tidskriften hade publicerat några av hans "Gruk", och i en sådan ironiserade han över den svenska hövligheten, som sades ofta dölja en god portion hänsynslöshet.

Två tongivande föreningsledamöter beklagade sig hos tidskriftsnämnden, som uttalade att dikterna visserligen hade varit ägnade att tillmötesgå läsekretsens önskemål om sporadiska lättare inslag, men den påtalade dikten borde icke ha införts på grund av sitt icke-tekniska innehåll. De klagande var icke nöjda och drog ärendet till styrelsen. Där beslöts, med ordförandens utslagsröst, att något beklagande icke skulle behöva införas i tidskriften, men skämt av icke-teknisk natur skulle i fortsättningen icke få publiceras.

Islossning

Vid halvårsskiftet 1953 avgick chefredaktören, som ansåg att en sådan icke bör sitta längre än tio år. Under hans efterträdare, Gunnar Hambræus, fortsatte under de närmaste åren tidskriftens gynnsamma ekonomiska utveckling. En typografisk ansiktslyftning genomfördes från 1957, som bl a medförde att möteskallelser och andra meddelanden från avdelningarna fick ett bättre utrymme.

Ett antal diskussioner om tidskriftens innehåll ägde rum mellan arbetsutskotet och tidskriftsnämnden, och även då och då vid allmänna möten. De överskuggades emellertid av den organisationsstrid som skakade föreningen, men som förvånande nog mycket litet kom att återspeglas i tidskriften. Dock kom tidskriftens vinst att dras in i debatten. Föreningens ekonomi var i hög grad beroende av det tillskott som årligen lämnades den, men det fanns de som önskade att tidskriften skulle få disponera dessa medel för sin egen utveckling.

Dithän kom man knappast, men tidskriftens flyttning till större lokaler 1961 blev startsignalen till den "Operation Islossning" som en tid hade förberetts. Den syftade till att i etapper införa en aktuell ledaravdelning, varefter teknisk-ekonomiskt material, aktuella händelser i svensk teknik, förenings- och personnytt skulle beredas större plats. Medel skulle skaffas genom en upprustad annonsavdelning. (Ett tänkbart hot i konkurrensen om annonserna avvärjdes då den av Elektroingenjörsföreningen nystartade tidskriften Elteknik kunde inlemmas i ett avtalsmässigt samarbete, som blev grunden till Ingenjörsförbundet.)

Under de närmaste åren fullföljdes "Islossningen", och tidskriften Ny Teknik startades 1967. Ekonomin hade emellertid försämrats avsevärt, och lanseringen av Ny Teknik blev möjlig först sedan det av Svenska Industri-tjänstemannaförbundet bildade Ingenjörssamfundet hade inlöst Teknisk Tidskrift, så att Teknologföreningen fick medel till den fortsatta utvecklingen. Denna ledde snart till att Teknisk Tidskrift upphörde i sin tidigare skepnad och från 1978, i sitt etthundrasjunde år, blev utgiven som en bilaga till Ny Teknik.

TEKNISK TIDSKRIFT

UTGIVEN AV SVENSKA TEKNOLOGFÖRENINGEN

ÅRGÅNG 52 14 JANUARI 1922 HEFTE N:R 2

INNEHÅLL: Produktionskontroll, av ingenjör John Norden. Marcus Agapetus 7. - Ekonomisk översikt. Littegrat. Notiser. Sammanfattning. Mekanik. Underhåll och reparation av en lagbussanordning samt den ekonomiska betydelsen. - av ingenjör E. J. Sjöström. - Patent. Färd och utställningsanordningar. Om utställningsanordningar. - av ingenjör E. J. Sjöström. - Littegrat. Notiser.

GÖTAAVERKEN

GÖTEBORG

MS OLIVIER: Huvuppgifterna

	8000 TONS	3300 TON
MS "HANLET"	8000	3300
"BULLAREN"	8000	3300
"TOSAREN"	8000	3300
"STUREHOLM"	8000	3300
"BALOGA"	8000	3300
"BUENOS AIRES"	8000	3300
"EL MARCONI"	8000	3300
"CANADA"	8000	3300
"FRITIOF"	8000	3300
"STRÄSSA"	8000	3300
"HJELMAND"	8000	3300
"LAPINIA"	8000	3300
"OLIVIER"	8000	3300

TILLVERKARE AV DIESEL MOTORER
AV BUREAUET & BAINS TYP

SKANDINAVIENS STÖRSTA FLYTDOCKA. - LYFTKRAFT 12,000 TON.

TEKNISK TIDSKRIFT

Titta på nyheten om konstruktion av ASEA-beskrivningar och i artiklar om tekniska lösningar

LANDLUS & BJÖRKLUND

AV LANDLUS & BJÖRKLUND, LUNDHOLM, GÖTEBORG, Malmö

Bilaga till: Flygplan och Teknik

Årg. 78

TEKNISK TIDSKRIFT

... boggarna
är givetvis utrustade
med
SKF:s rullagerboxar

SKF

725
760

725
734
735
741
742

26

Typografisk utveckling - Teknisk Tidskrift
1922, 1943, 1961

Samverkan
Samarbete

Remisser och förslag

I ett par decennier omkring sekelskiftet var Teknologföreningen i stort sett den enda sammanslutning som med sakkunskap kunde uttala sig i tekniska och industriella spörsmål. Slöjdföreningen hade visserligen bildats 1845 för att, efter skråväsendets avskaffande, "verka för hantverkets och industrins förädling", men den hade redan på 1880-talet övergått från teknik till estetik. Så bildades Exportföreningen 1887, men Industriförbundet grundades först 1901 och Arbetsgivareföreningen 1902.

Den redan fyrtioåriga Teknologföreningen besatt då en unik erfarenhet och auktoritet, som gjorde den till en självklar statsmaktens rådgivare. Fram till början av 1930-talet var remisserna inte så många – vi hade ännu inte fått regleringssamhället – och remisstiderna väl tilltagna. Detta gjorde det möjligt för föreningen att tillsätta särskilda kommittéer för remissbehandlingen, vars resultat styrelsen kunde förelägga ett allmänt sammanträde för godkännande. För sitt arbete med detta fick föreningen en årlig ersättning från staten.

Från 1929 blev det inte längre möjligt att vänta på ett allmänt sammanträde innan remisserna måste expedieras, och 1933 lät ordföranden till protokollet anteckna sin protest mot att förslag till remissvar från avdelningarna blev expedierade innan styrelsen hade hunnit sakbehandla dem. På 1950-talet lät styrelsen vid några tillfällen remissvaret ackompanjeras av ett beklagande över att remisstiderna var så korta att någon styrelsebehandling knappast kunde medhinnas. I några fall måste man helt avstå från yttrande.

Detta ledde till att styrelsen anmodade avdelningarna – som numera nästan helt hade övertagit remissgranskningen – att införa en remissbedräkt. De borde utse granskare redan när de genom sina kontakter hade fått på känn att en remiss var på väg. Flera gånger diskuterade man inrättandet av ett remisskansli för att klara den allt stridare remissfloden, men detta blev av först efter nyorganisationen 1961.

Utbildning

I många fall hade föreningen inrättat permanenta kommittéer för att följa en långdragen fråga. En sådan tillsattes för departementalutredningen på 1920-talet, då föreningen gjorde egna framstötar för att ett kommunikationsdepartement och ett handelsdepartement skulle inrättas. En annan kommitté satt under senare hälften av 1930-talet för att följa frågan om den högre tekniska undervisningens ordnande, parallellt med den statliga kommitté som föreningen tillsammans med Industriförbundet hade begärt skulle tillsättas. Till ett möte med denna 1941 företrädde föreningen av 36 delegater, representerande de olika facken.

Ingenjörsskriben på 1950-talet motiverade en kommitté som, med stöd av Industriförbundet och Arbetsgivarföreningen, tog egna initiativ. Den framställde 1959 en film, "Morgondagens män", för visning i skolorna. Till den hörde en broschyr som fick Arbetsmarknadsstyrelsens vägledningsansvarigas gillande. Även filmen fick ett gynnsamt mottagande, skolor ville förvärva den och skolradion använde den i sina program.

En annan kommitté, som skulle utreda ingenjörsskribens krav på matematikundervisningen, utlyste 1954 ett pris för bästa skriftliga prov i matematik och fysik i studentexamen. Rikspremier utdelades varje år fram till 1961, då Svenska Dagbladet och Matematiksamfundet instiftade en tävling i samma syfte med betydligt högre premier.

Även ingenjörsutbildningen på mellanstadiet utreddes, med stöd av Tekniska Läroverkens Ingenjörskörbund. Remisser behandlades om tekniska skolutbildningen, yrkesutbildningen, ingenjörsutbildningen på mellanstadiet och urval av de inträdesansökande vid de tekniska högskolorna. Så kom 1959 den stora universitetsutredningen, som krävde nya tag på remissfronten. Den teknisk-vetenskapliga forskningen ordnande blev föremål för en remiss 1942, den tekniska forskningens villkor 1958, och främjandet av teknisk-medicinsk forskning – ett föreningens initiativ – 1959.

Teknik och ekonomi

Lagstiftningen kom upp till behandling i form av patentlag, gruvlag, stadsplane- och stadsbyggnadslag, lag om mått och vikt, om arbetstagarers rätt till uppfinningar, förhandlingsrätt, skiljedom, industrilokalisering, grundvatten, vattenvård, strålskydd, motorfordonsförordning och vägtrafikstadga, trafiksäkerhet, flygtrafik, inrikestrafik och hamnbyggnadspolitik. Högertrafiken kom upp första gången 1941, och inför folkomröstningen 1955 framlade en kommitté utredningen "Höger – eller vänstertrafik – för eller emot", som publicerades i Teknisk Tidskrift och i särtryck distribuerades till pressen.

Energifrågorna kom upp efter 1955 i form av remisser om atomenergi, bränsleförsörjning i atomåldern, och uranlag. Föreningen inrättade 1957 en kommitté för bränslebesparing. Efter årsmötet 1958, då energisparfrågan grundligt behandlades, utsände kommittén en förfrågan till 1200 energiförbrukare. Av dessa svarade 500, och en tredjedel av dem uppgav sig ha genomfört besparingar på 5 till 40 %.

Arbetet för upprättande och godkännande av normer inom olika tekniskens områden upptog en stor del av framför allt avdelningarnas verksamhet. Delvis skedde detta på uppdrag av Sveriges Standardiseringskommision, som lämnade ekonomiskt bidrag till utredningarna. I sinom tid utmynnade dessa i en svensk standard.

Intressefrågor

Ingenjörernas intressen bevakades i remisser om ingenjörernas ställning i försvaret, förordnandebestämmelser för värnpliktig civilmilitär personal (en besvärlig prestigefråga under andra världskriget), den tekniska tjänsten i marinen, och rätten till uppfinningar av särskilt värde för försvaret. En uppvaktning gjordes 1934 hos den statliga kommittén för privatanställas allmänna anställningsvillkor, och den som skulle behandla tillströmningen till de intellektuella yrkena.

Tidigt fick föreningen en taxe- och en kontraktskommitté. Dessa uttalade sig om bl a allmänna bestämmelser för entreprenadkontrakt på byggnadsområdet, husbyggnadstaxor och taxor för konsulterande ingenjörer och arkitekter. Med tiden antogs dessa bestämmelser av de flesta organisationer som var verksamma på dessa områden.

Ett försök 1958 att i riksdagen få upp en motion i anledning av att politiker började bryta sig in i den tidigare hegemonin av civilingenjörer på chefsposterna i de statliga tekniska verken misslyckades. Likaså strandade de försök som, med studentkårernas stöd, hade gjorts sedan 1919 för att skydda civilingenjörstiteln. Ett sådant skydd fanns i Norge och Island sedan 1935, men en utredning som 1950 anförtroddes åt en framstående jurist visade att så icke kunde bli fallet i vårt land, eftersom man icke kunde påvisa något allmänskadligt missbruk av titeln.

Ordföranden Bo Ekelund (t.h.) och föreningens direktör Oskar Åkerman (1947)

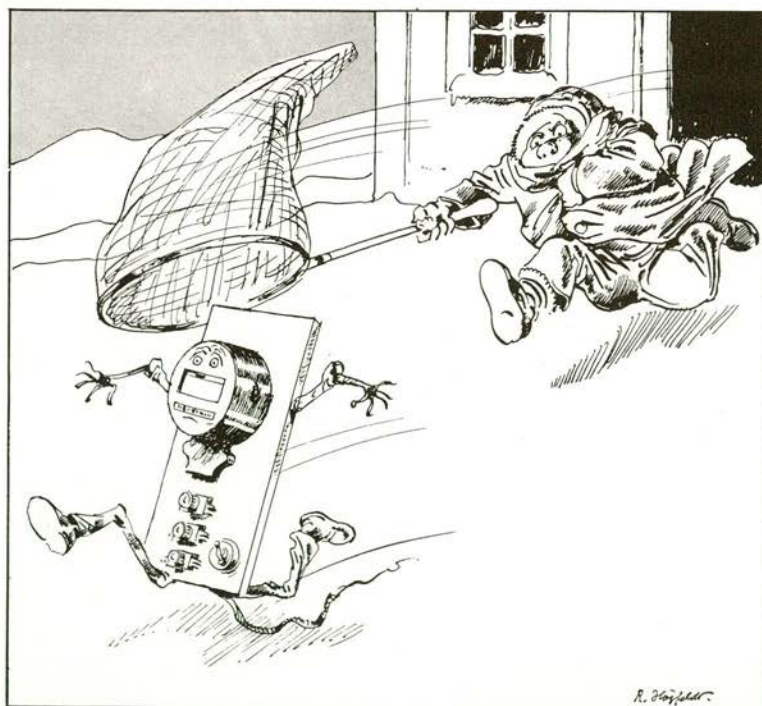
Organisationer

Knappast något statligt tekniskt verk inrättades eller omorganiserades utan att föreningen blev tillfrågad. Det gällde Materialprovningsanstalten på 1910-talet, Patenverket, Lantmäteriverket, Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen, Maskinprovningsanstalten, Institutet för Folkhälsan, Väg- och Vattenbyggnadskåren på 1930-talet, Luftfartsverket, Sjöfartsverket, SJ, Vattenfallsverket, Fortifikationsförvaltningen på senare år. Den ökade statliga företagsverksamheten återspeglade sig i remisser om arbetskraftsbehovet i offentlig verksamhet 1956, statliga företagsformer och offentliga byggnaders organisation och ekonomi 1958.

Genom sina utredningar har föreningen dessutom bidragit till bildandet av ett antal organisationer, såsom Sveriges Tekniskt-Industriella Skiljedomsinstitut (1914), Sveriges Standardiseringskommission (1922), Ingenjörsvetenskapsakademien (1919), Tekniska Museet (initiativ 1910, kommitté 1919, invigt 1936), Tekniska Nomenklaturcentralen (initiativ 1935, bildad 1941), Sakkunnignämnden i Trafikmål (initiativ 1936, bildad 1939).

I flera av dessa var föreningen representerad, och därutöver i KTHs styrelse, Svenska Industriens Praktiknämnd, Svenska Väginstitutets direktion, Svenska Nationalkommittén för Världskraftskonferenser, Statens Tekniska Forskningsråd, Uppfinnarkontoret, Svenska Nationalkommittén för Rationell Organisation, Svenska Centralkommittén för Internationella Ingenjörskongresser, Matematiksamfundet, Nordiska Vägtekniska Förbundet, Nationalkommittén för Mekanik och för Kemi, Nämnden för Internationella Expert- och Stipendieärenden, Forskarnas Kontaktorgan, och International Federation of Atomic Control.

Gösta Malm och Sven Lübeck utnämndes 1923 till statsråd, som chefer för social- resp. kommunikationsdepartementet. (Båda blev också landshövdingar, Malm 1917 i Norrbottens län och Lübeck 1922 i Gävleborg). Carl Meurling blev 1926 kommunikationsminister, likaså Bo Turesson 1976.

Robert Högfeldts
version av
Kilowattjakten

Beredskapstjänst

Sedan första världskriget hade utbrutit på sensommaren 1914 tillsattes en beredskapskommitté. Till föreningsmedlemmarna utsändes en rundfråga om deras militära förhållanden. Ett tusental svar kom in och översändes till myndigheterna. Ett resultat var att Fortifikationsförvaltningen föreslog åtgärder för en fullständigare rullföring av ingenjörer. I början av 1916 ansåg kommittén sitt uppdrag vara fullgjort. Året därpå hölls ett tvådagars möte med Industriförbundet, då man behandlade frågan om ersättningsmaterial i samband med en utställning av sådana. Det kom så mycket folk att mötet fick flyttas från föreningens lokal till Odeon-teatern.

Inför mobiliseringen i USA kom från Swedish-American Society of Engineers en förfrågan om svensk-amerikanares möjligheter att återvända till hemlandet. Efter samråd med Utrikesdepartementet svarade föreningen att den i saken inget kunde göra. Strax efter krigsslutet föreslog en medlem import av tyska ritare, medan en annan önskade åtgärder mot invandring av utländska tekniker. Något år senare bad Ryska Handelsdelegationen i Sverige att föreningen skulle medverka till att svenska ingenjörer tog anställning i rysk industri. En notis publicerades i Teknisk Tidskrift, där reflekterande meddelades att föreningen stod dem till tjänst med "vissa från olika håll inhämtade upplysningar."

Efter krigsslutet igångsattes inom föreningen en insamling till förmån för nödlidande yrkeskamrater i de tidigare krigförande länderna. Ett avsevärt belopp överlämnades 1920 till Österreichischer Ingenieur- und Architektenverein. Då hade arbetslösheten bland ingenjörer börjat bli ett problem även här hemma, och 1922 var det deras tur att bli föremål för en insamling som satte fröet till Kamrathjälpfonden.

En kommitté tillsattes för att utreda arbetslösheten, i fortsättning av en tidigare undersökning av ingenjörernas anställningsförhållanden. Föreningen fick härefter även yttra sig om arbetstillstånd för utländska ingenjörer. (Ett sådant tillstyrktes hos Socialstyrelsen "med skyldighet för fir-

man i fråga att verka för att svensk ingenjör blir i tillfälle förvärva behövlig erfarenhet på området i fråga”).)

En platsbyrå hade inrättats redan 1914 för att underlätta anställning av ingenjörer och tekniker i industrin. Den permanentades nu, om än arbetet måste fortskrida utan större publicitet, eftersom resurserna inte räckte till.

Efter andra världskrigets utbrott hösten 1939 hölls ett extra sammanträde med föreningen jämte representanter för Industriförbundet, Exportföreningen och IVA. Man beslöt avsända en skrivelse till regeringen, där man ”mot bakgrunden av misstag gjorda under föregående krisläge på grund av bristande förutseende och sakkunskap hos dem som hade att handlägga ärenden där särskild erfarenhet inom tekniskt-industriella eller tekniskt-ekonomiska frågor krävdes” anhöll att ”åtgärder som föreslås i inskränkande eller uppmuntrande syfte, för att fördela råvarutillgångar och frambringa ersättningsmaterial, bliva prövade med allsidig sakkunskap samt att hithörande problem samordnas under ett gemensamt statligt organ”. Telegrafiskt hade 27 av de samarbetande tekniska föreningarna instämt. (Strax därefter inrättades Statens Industrikommission, där flera av föreningens medlemmar fick ledande poster.)

Sparkampanjer

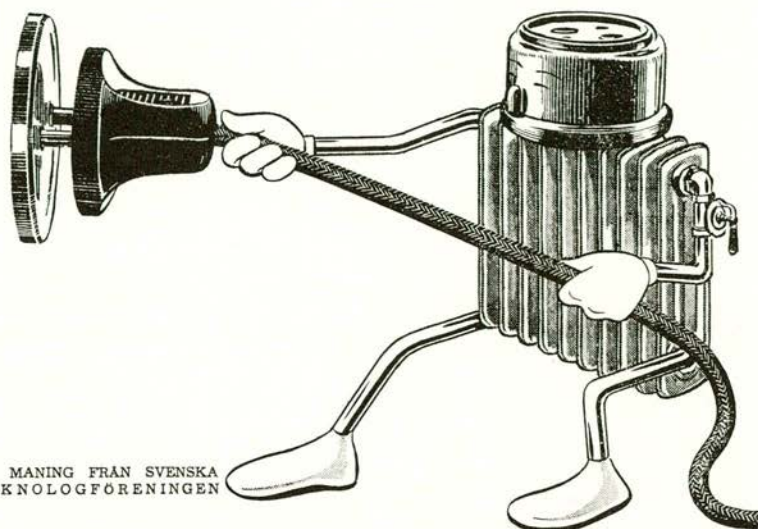
I början av oktober 1939 tillsattes en beredskapskommitté under ledning av föreningens ordförande Alf Grabe och med Rolf Steenhoff som sekreterare. Den sammanträdde praktiskt taget en gång i veckan, varvid man efter omständigheterna utökade kretsen med experter på områden som stod på dagordningen. Den i början mest brännande frågan var hushållningen med elenergi och med värme. En hel del tid ägnades åt den kritiska försörjningen med koks och dess ersättande med ved, men det ledde enbart till perifera åtgärder – staten hade egna organ som tog åt sig initiativen.

Elbesparingen blev nu kommitténs väsentligaste bidrag till beredskapen genom energiska propagandaåtgärder, allmänt kända som kalori- och kilowattjakten. Man började med sådana marginella men psykologiskt effektiva åtgärder som en frivillig minskning av skyltbelysningen i butikerna. Dessa kunde i sin tur, med hjälp av en av kommitténs skyltar, fråga förbipasserande: ”Vi spar över 30 % i belysning, vad spar Ni hemma?”

Mera väsentliga besparingar siktade man på med foldern ”Jaga kilowatt och kalorier” och med anvisningar för värmeskötare, understrukna av en påminnelseaffisch ”Elda ej för kråkorna”. Foldern utgavs i över 300 000 exemplar. Vid utformningen av propagandaåtgärderna samarbetade man med den arbetsgrupp för allmännyttig reklam som annonsbyråerna hade

JAGA KILOWATT

-20.000.000 kg kol att vinna!

EN MANING FRÅN SVENSKA
TEKNOLOGFÖRENINGEN

Använd hellre bords- eller
gololampa än takbelysning.
Låt aldrig ljuset brinna
i rum där ingen vistas!

Undvik t. v. att använda
Edra elektriska hushållsapp-
parater och värmekominer.

Duscha i
stället för att bada, så för-
brukas mindre varmvatten.

Diska och tvätta ej i rin-
nande varmvatten. Sådant
är ett oförnuftigt slöseri!

2.000 fullastade järnvägsvagnar med kol som gåva till Sverige pr månad?

Fimbulvintern med sin allt mer kritiska bränslesituation kräver starkare krafttag av oss alla. Om vi gemensamt besluta oss att frivilligt nedbringa vår "civila" strömförbrukning med endast 30 %, rädda vi åt landet på en enda månad 20.000 ton dyrbara kol, lika mycket som 50 långa tåg, vartdera med 40 fullastade järnvägsvagnar! Därtill frigöra vi dessa transportmedel för andra viktiga ändamål. Släck onödigt ljus, skruva bort lampor, undvik strömslukande elektriska redskap — allt för det värdefulla kolets skull. Ty vår elektriska ström alstras till stor del med kol, nu då älvarnas vattenstånd är abnormt lågt.

Bli kilowatt- och kalorijägare!

Gör Er insats!

Varje sparad kilowattimme betyder ett sparat kilo kol!

bildat. Även sådana organisationer som Fastighetsägarföreningen och Köpmannaförbundet hade man tagit till sina bundsförvanter, varjämte radion och filmen med kraft understödde kommitténs arbete.

Energibesparingen i industrin hade Industrikommissionen och andra statliga organ redan tagit på sin lott, och man inriktade sig på energibesparing i hemmen. Minskning av temperaturen i bostäderna och varmvattenfria dagar var åtgärder man propagerade för, tills staten genom förordningar gjorde slut på frivilligheten.

Ett annat framgångsrikt initiativ blev kampanjen för uppsamling och rening av spillolja. Man räknade med att 12 000 ton årligen kunde tillvara-

Du

som "måste" åka bil

Du som "måste" ta bilen till kontoret varje morgon, du som "måste" ta bilen varje gång du skall ut på stä'n, du som "måste" ta bilen för minsta ärende — har du tänkt på en sak — att det där "måste" kanske inte är så förtvivlat allvarligt — när det kommer till kritan?

Det finns bara ett "måste" i dag — vi måste spara bensin för mycket viktigare ändamål än dina små privatkörningar. Du vet, att vi äro avstängda från all bensintillförsel utifrån. Du vet också, att bensinen är nödvändig för vår beredskap. Gör din uppoffring med glatt mod!

Lyssna till "bensin-samvetet"

låt bilen stå

EN APPELL FRÅN SVENSKA TEKNOLOGFÖRENINGENS BEREDSKAPSKOMMITTÉ

tas i industrin, 6 000 ton dessutom hos bilägarna. Ett särtryck med anvisningar gavs ut, och klistermärken att anbringas på förbrukningsställena. Ett tredje initiativ var en annonskampanj för bensinbesparing med marningar som "Låt bilen stå" och "Kör med förstånd". Dessutom utgav man anvisningar för ekonomitrimning av motorer och rationalisering av transporterna.

Kilowattjakten visade sig medföra en elbesparing med 13 %, och i april 1940 uppmanades kommittén att avlysa den tills vidare. Kostnaden för kampanjen hade hållit sig vid 25 000 kr. Spilloljekampanjen kostade 9 000 kr och bensinkampanjen 12 500 kr. Till kostnaderna hade staten, Vattenfallsverket och Industriförbundet bidragit med större delen, medan Teknologföreningen svarade för återstoden. Kommitténs egna omkostnader understeg tusenlappen.

Framgång hade man även med två kurser i industriell värmeteknik, den första sommaren 1940, den andra som påbyggnadskurs hösten året därpå. De anordnades i samarbete med Industriförbundet och IVA och samlade vardera över 200 deltagare. Hösten 1941 hölls en kurs i smörjoljebesparing och smörjningsteknik, som fick 400 deltagare.

Andra frågor som kommittén behandlade, dock utan att själv få komma med de slutliga lösningarna, var inrättandet av skyddsrum och splitter-skydd mot flyganfall, frågor som man studerade under finska vinterkriget. Så även frågan om användningen av sulfitsprit som drivmedel. Där gick åsikterna isär – mot en tänkt besparing av 14 Mkr i importen av bensin stod att ombyggnaden av 1 000 bilar till det nya drivmedlet beräknades kosta lika mycket som den fabrik vilken skulle försörja dem med sulfitsprit.

Många optimistiska uppfinnare öste sina förslag över kommittén som – kanske för att freda sig – gav impulsen till det strax därefter bildade Statens Uppfinnarkontor. Det gällde så vitt skilda ämnen som utnyttjning av håravfall i textilindustrin, tillgodogörande av förbrukade filter från pappersmaskiner som hästtacken, användning av träaska som tvättmedel, och mycket annat. En uppfinnare demonstrerade en bil som med hjälp av två förgasare uppgavs gå med vatten som huvudsakligt bränsle vid sidan av bensinen. Provfärden gick fint, men när man föreslog att motorn skulle provas i provbänk vägrade uppfinnaren och försvann med sin bil.

I många fall kunde kommittén konstatera vad man behärskat kallade "en fasförkjutning mellan beredskapsorganen". I klartext framgår vad man menade av en skrivelse till föreningsstyrelsen, där man framhöll att bränslefrågorna i statlig regi behandlades av Bensin- och Oljenämnden, Gengasnämnden, Transportnämnden, Vednämnden, Statens Industrikommission och Marinförvaltningen, och önskade sig en enhetlig ledning av denna fråga. Det ledde till en uppvaktning hos folkhushållningsministern, men inget mera.

I kommitténs sista protokoll kan man slutligen läsa ett kraftfullt anförande av föreningens föregående ordförande Sten Westerberg som, efter ett samtal med samme folkhushållningsminister, uppmanade ingenjörerna och företagsledarna att ställa sig till partiernas förfogande inför det kommande riksdagsvalet, "så att vår folkvalda församling kunde tillföras en sakkunskap som den i dessa svåra tider väl behövde".

Ingenjören i försvaret

Vid krigsutbrottet hade en av Teknologföreningens ledamöter blivit samtidigt inkallad som reservofficer i Ingenjörstrupperna, som medlem av Frivilliga Motorbåtsflottiljen, och som bilförare genom Kungl. Automobilklubben, och detta till olika platser. Det blev upptakten till att en beredskapstjänstkommitté än en gång tillsattes. I första hand ville man se till att ingenjörerna kom på rätt ställe i försvaret och användes på rätt sätt, men även att de ingenjörer som var nödvändiga för totalförsvaret i sina anställningar i industrin skulle bli frikallade från beredskapstjänst.

Kommittén tillsattes i november 1939 och verkade fram till februari 1940. Den första åtgärden var att föreningsmedlemmarna anmodades att till föreningen anmäla sin militära placering. För detta fick man från myndigheterna dispens från den tystnadsplikt om krigsplaceringen som varje värnpliktig var bunden av. I radio sändes en uppmaning till alla ingenjörer i landet att ansluta sig till registret. Ammunitionsnämnden, tyg- och torpedverkstäder samt vårderna av teknisk utrustning på förbanden krävde tekniker, framhölls det i uppropet.

En första inventering gav 3 700 svar, och följdes i början av 1940 av en andra som gav ytterligare lika många namn. Uppgifterna fördes upp på beredskapskort, och materialet fördelades i grupper efter dels den fackliga utbildningen, dels den militära tillhörigheten. Initiativ togs också till en motsvarande inventering av den tekniska personalen i de kommunala verken i Stockholm, som ett led i bildandet av en beredskapsgrupp att sättas in vid luftanfall mot huvudstaden. För de överåriga förbereddes placering i luftskyddet och i den ekonomiska beredskapen.

Registret togs inte emot med oreserverad entusiasm av de militära myndigheterna. Där ansåg man sig ha nog med tekniskt utbildat folk för de uppgifter som förelåg. Snarare var det brist på befäl, och tekniker i ledande ställning betraktades som väl lämpade att fylla luckorna i kadrerna. Man

var emellertid ense om att teknikerna kunde utnyttjas i försvaret bättre än vad som skedde, och att registret i detta syfte kunde användas för en aktualisering av rullorna.

Dessutom visade sig registret vara värdefullt på så sätt, att man genom förfrågan hos någon av de där upptagna kunde få ledtrådar och omdömen om andras lämplighet till en viss post. Beståndet av civilingenjörer var inte större än att man genom en sådan kontakt kunde få alla önskade upplysningar. På detta sätt blev registret, åtminstone indirekt, till gagn för placeringen av dugliga tekniker på rätt ställe inom försvaret.

Beredskapstjänstkommittén återupplivades 1944 för att avge utlåtande om ett förslag till ingenjörernas inplacering i försvaret. Det gällde sådana frågor som utbildning i militära ämnen, inplacering som militär eller civilmilitär, tjänsteställning och befordringsmöjligheter, nu även till högre staber. Kommittén avlade sitt utlåtande i början av 1945, och upplöstes därefter.

Beredskapskurs i smörjoljeteknik 1941 — blivande ordföranden Rolf Steenhoff och ordföranden Alf Grabe omger folkhushållningsministern Axel Gjöres

Över gränserna

Nordiskt samarbete

Självfallet kom Teknologföreningens utländska kontakter att i första hand gälla de nordiska ingenjörsföreningarna. Med stor regelbundenhet möttes några representanter (i regel ordföranden, direktören och chefredaktören) från varje förening i de olika länderna i tur och ordning. Ibland var dessa möten förknippade med ett nordiskt ingenjörsmöte eller ett föreningsjubileum, oftast blev man sammankallad enkom för delegerademötet.

Det började under 1920-talet, och man möttes nära nog årligen, tills det i Köpenhamn planerade mötet 1939 måste inställas på grund av krigsutbrottet. I stället möttes man i Stockholm i anslutning till Teknologföreningens årsmöte, då man diskuterade bränslebristen och den högre tekniska undervisningen. Under de närmast följande åren fick kontakten upprätthållas genom budbärare, icke alltid i offentlighetens ljus.

Detta skedde däremot vid det nordiska ingenjörsmötet i Stockholm 1946 liksom i Köpenhamn året därpå, och ånyo 1948 i samband med danska ingenjörshusets återinvigning. Då var kretsen utökad med tillresta representanter för ingenjörsföreningar i England, Frankrike, Nederländerna och USA, och man dryftade ingenjörsexaminas giltighet i utlandet och utbyte av medlemskap.

Under de kommande åren diskuterade man i Oslo, Reykjavik, Helsingfors och andra nordiska orter ingenjörtitelnns skydd, samarbete med teknikersammanslutningar, normsamarbete, lönestatistik, gemensam nordisk arbetsmarknad, representation vid internationella ingenjörskongresser, men framför allt utbildning. Mötena pågick ett par dagar, och diskussionsämnen saknades sannerligen inte.

Dessa delegerademöten hade även till uppgift att förbereda programmet för de nordiska ingenjörsmötena. Det första hölls i Köpenhamn 1929 i samband med Den Polytekniske Læreanstalts 100-års jubileum. Utom programmet inbjöd 1934 danska Föreningen Norden till ingenjörsmöte i Hindsgavl. Andra nordiska ingenjörsmötet hölls 1938 i Oslo, det tredje i

Som en slutrapport efter nim 3 fick alla deltagarna på nyåret en bildrevy i storformat. På trycksakens första sida ser man ordföranden Bo Ekelund fästa nim 3-nålen på kavajuppslaget

Stockholm 1946, det fjärde i Helsingfors 1951, det femte i Reykjavik 1955, och det sjätte i Stockholm 1961 i anslutning till Teknologföreningens 100-års jubileum.

En särskild plats i denna rad intar Tredje Nordiska Ingenjörsmötet, nim 3, detta därför att det var det första tillfälle som nordiska ingenjörer fick att åter träffas efter kriget. Det gick inte utan svårigheter – valutatilldelningen till deltagarna från de krigsprövade länderna gjorde det nödvändigt att ordna inkvartering hos svenska kollegor (vilket dessa med stor beredvilighet åtog sig). Den danska gruppen reste med egen båt, där man också bodde under uppehållet. De svenska värdarna stod dessutom till tjänst med "fickpengar" för att dryga ut den knappa personliga valutan.

Det blev en lika glansfull som glad kongress, med 1 600 deltagare. Efter den ståtliga uvertyren på Operan i kung Gustaf V:s närvaro följde ett program på 150 föredrag samt utfärder och många studiebesök, fördelade på tjugo sektioner. Det var mycket man hade att hämta igen. I Stadshusfesten deltog 1 512 gäster. Mitt under den utdelades "Teknik och Hälsa", en sällsam skrift i bästa teknologanda. Denna präglade även "nim 3:s sångbok" med ingenjörsvisor från hela Norden, som kom till god användning vid sektionssamkvämen.

Den tackfest som danskarna bjöd på ombord på sin båt förtjänade oförbehållsamt sitt eftermäle som "gasquernas gasque". Vad som kom att heta "en arbetskonferens i kavaj" fick så sin avslutning vid ett plenarmöte på Cirkus, varifrån de nordiska grupperna tågade genom staden med nyskänkta fanor.

Utländska kontakter

Kontakten med världen utanför Norden var på 1910-talet huvudsakligen riktad mot USA, där alltså många första generationens amerika-svenskar verkade i ingenjörsyrket. Långt drivna planer fanns inom föreningen (med såväl heders- som arbetskommittéer tillsatta) till en massresa till USA 1915, då en International Engineering Congress skulle hållas i samband med en utställning i San Francisco. Kriget satte stopp för planerna, endast ett par medlemmar fick möjlighet att resa över.

Ett lika noggrant förberett svensk-amerikanskt ingenjörsmöte i Stockholm 1920 måste avlysas i sista stund, sedan amerikanerna telegrafiskt hade meddelat att en plötslig "industrial rush" hindrade deltagandet. Inte att undra på att ett förslag från amerikanskt håll om att Teknologföreningen skulle stå värd för en internationell ingenjörskongress i Stockholm året därpå avböjdes. Däremot reste man mangrant – och med statsbidrag – till en världsingenjörskongress i Tokyo 1929.

I början av 1930-talet mottogs från två håll inbjudan att ansluta sig till europeiska ingenjörsförbund. Nära nog samtidigt lockade nämligen italiennare med *Fédération Européenne d'Ingénieurs* (FEDI), och fransmän med *Fédération Européenne des Associations d'Ingénieurs* (FEADI). Efter samråd med de nordiska kollegorna beslöt föreningen ställa sig avvakande. Det dröjde till 1949 innan man med Tekniska Läroverkens Ingenjörsförbund anslöt sig till *Fédération Européenne d'Associations Nationales d'Ingénieurs* (FEANI).

Året innan hade man för första gången kommit in i ett regelbundet internationellt samarbete, då en konferens hölls i London med företrädare för nio nord- och västeuropeiska ingenjörsföreningar plus USA. I början var syftet att utbyta medlemskap, publikationer och föredragshållare, men huvudvikten kom snart att läggas på utbildningsfrågor.

Efter årliga konferenser kunde 1960 denna Europe and US Engineering Conference (EUSEC), som nu omfattade tjugotvå länder representerande en halv miljon högskoleingenjörer (och som hade sin motsvarighet i den brittiska Commonwealth-gruppen och panamerikanska UPADI), presentera sin rapport.

Denna omfattade bl a en handbok med jämförande karakteristiker av de tekniska läroanstalterna i olika länder. Dessutom sysslade man med utbyte av föredragshållare, underlättande av publicering av teknisk-vetenskapliga uppsatser, teknisk hjälp till u-länder och tvärgruppsbildningar över fack- och utbildningsgränser. Till arbetet hade Ford Foundation och OEEC anslagit en kvarts miljon kronor.

Uppvaktningar

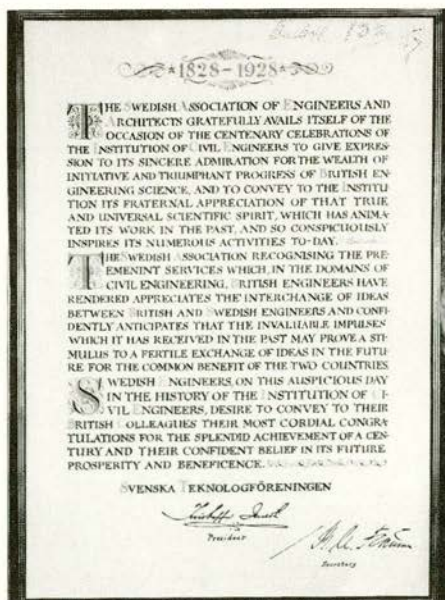
Relationerna mellan Teknologföreningen och utländska ingenjörsföreningar och tekniska läroanstalter får sin vidd belyst när man noterar alla de uppvaktningar som gjordes vid bemärkelsedagar, oftast genom en personlig företrädare för föreningen. Det kunde vara ordföranden, någon medlem som ändå skulle resa, eller en medlem på orten.

För att bara ta med hundraårsdagar, uppvaktades på 1920-talet The Franklin Institute, Rensselaer Polytechnical University, Institution of Civil Engineers, Ecole Centrale des Arts et Métiers, Lantmäteristaten (300 år), Chalmers Tekniska Institut och Kungl. Tekniska Högskolan (varvid en insamling gjordes till studentkårens nya hus). Dessutom deltog man i The Kelvin Centenary.

På 1930-talet firade man The Royal Institute of Architects, Schweizerischer Ingenieur- und Architekten Verein, Kungl. Vetenskapsakademien (200 år), Riksdagen (300 år), Tekniska Högskolan i Wien (125 år), dessutom Ampères födelse och – i samarbete med Royal Institute – Faradays upptäckt av elektromagnetismen.

På 1940-talet var det Société des Ingénieurs Civils de France, Koninklijk Instituut van Ingenieurs, Institution of Mechanical Engineers, Tekniska

Med adresser i utsökt dekorerade skinnband uppvaktade Teknologföreningen utländska vänföreningar vid deras jubileer

Högskolan i Helsingfors, och Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen (då ledaren för den nybildade Teknologorkestrern komponerade en festuvertyr).

På 1950-talet hölls Centennial of Engineers i Chicago. Andra jubilarer var Association des Ingénieurs de la Faculté Polytechnique de Mons, Institution of Naval Architects, Eidgenössische Technische Hochschule i Zürich, och Verein Deutscher Ingenieure (då danska och norska ingenjörsföreningarna, med ockupationen i minne, icke ansåg sig kunna delta).

Till detta kom sjuttiofemåringar, sextioåringar och ett antal femtioåringar, bland vilka senare Den Norske Ingeniør Forening och Tekniska Föreningen i Finland kan förtjäna nämnas. Vilket allt givetvis motsvaras av de långa raderna av uppvaktande vid Teknologföreningens egna 75- och 100-års jubileer. För att inte – som ett kuriosum – erinra om den kondoleans som Kejserliga Ryska Teknologiska Sällskapet 1913 framförde till föreningen i anledning av Gustaf de Laval's frånfälle.

Föreningens anseende utomlands kan till sist belysas av att den vid två tillfällen anmodades utse ordförande i en utländsk skiljenämnd. Det gällde 1939 två stora tyska maskinfirmor, tio år senare var det en schweizisk maskinfirma och en rysk statskoncern som hade blivit oense.

Ett mera tveksamt uttryck för detta anseende var de osedvanligt många ansökningar om medlemskap som i början av 1950-talet inkom från utlänningar. Dessa hade det gemensamt att de i sitt brevpapper efter namnet ståtade med en lång rad bokstavsföljder som angav deras medlemskap i olika ingenjörssammanslutningar och lärda samfund. Styrelsen beslöt därför 1954 att för utlänningars inval skall fordras verksamhet antingen i Sverige eller hos ett svenskt företag utomlands.

Ett förslag att föreningens äldste medlem varje år skulle avporträtteras i Teknisk Tidskrift avslogs 1916. Detta skedde emellertid 1952, då en alltfjämt aktiv 95-åring, Axel V Nordin, på detta sätt blev hyllad. Han var då den ende medlem som hade tillhört föreningen så lång tid som 75 år (och fick sedermera uppleva sitt hundra levnadsår). Den sista kvarlevande av de sjutton stiftarna av Föreningen T.I., Carl Sundblad, avled 1927, 85 år gammal.

Kamratskap
Klubbliv

Husen på åsen

Under de allra första åren höll Föreningen TI sina lördagssamkväm på varierande lokaler i Stockholm, av vilka den namnkunnigaste var Petissan på Drottninggatsbackens krön (1907 flyttad till Skansen). Även den första helt för egen räkning förhyrda lokalen fanns i högskolans närhet, på Drottninggatan 110, men för bara ett år. Från hösten 1868 fann man en mera varaktig tillvaro närmare stadens centrum i en våning på Kammarkargatan 1A, där föreningen höll till i femton år. Efter åtta år på Arsenalsgatan 2A kom man 1891 till Norra Smedjegatan och 1906 till det första egna huset, Jakobsgatan 19 i hörnet av Drottninggatan.

Oxtorget

Föreningens tillväxt krävde ökade utrymmen. Fastigheten om- och tillbyggdes 1911, men det förslog inte länge. En föreningshuskommitté tillsattes 1915 för att söka en lösning på frågan. Den fann man snart nog i form av två tomter vid Kungsgatan och Oxtorget, där två höga hus skulle byggas på olika nivåer och förenas av låga längor.

För att mera smidigt än vad föreningen kunde göra sköta husaffären bildades i juni 1916 Svenska Teknologföreningens Fastighetsaktiebolag, vars aktier fördelades bland betrodda äldre föreningsmedlemmar. För byggets finansiering utlades ett obligationslån, som skulle tecknas av föreningens ledamöter. Tomterna inköptes och ett hyresavtal upprättades mellan fastighetsbolaget och föreningen. Fastigheten på Jakobsgatan såldes till Inteckningsbanken för tillträde i oktober 1919.

En arkitektpristävling utlystes, som samlade tio deltagare. Redan då stod det dock klart att bygget inte skulle hinna bli färdigt till den tidpunkt

Klubbrummet på Jakobsgratan

Polhemssalen på Brunkebergstorg

då Jakobsgatan måste lämnas. Man undersökte därför andra möjligheter. En av dessa var att förvärva Rosenbad, men en ombyggnad ansågs vanskelig. Ett annat förslag var att inreda provisoriska lokaler i ett hus vid Oxtorget, ett tredje att köpa Hôtel Continental.

Då entreprenadanbuden inkom juni 1918 visade det sig att byggkostnaderna var mer än tre gånger större än de tidigare antagna, eller nära 3 Mkr. Enda botemedlet var en kraftig reducering av föreningslokalernas yta. Dessutom visade det sig att för byggets finansiering skulle fattas 300 000 kr, som man icke ansåg sig kunna anskaffa. Ändå hade obligationslånet på 400 000 kr fullteknats ganska snabbt, och fyllts på med en nyemission på 200 000 kr. (Härav hade 1920 över 100 000 kr efterskänkts föreningen av tecknande medlemmar).

I augusti 1918 föreslog fastighetsbolaget att bygget skulle anstå i avvaktan på att byggkostnaderna skulle kulminera, men redan i december samma år ansåg man att det stora stöd som bygget hade fått hos föreningens medlemmar motiverade att det igångsattes 1919 för att stå klart senast hösten 1921. Byggpriserna fortsatte emellertid att våldsamt stiga, och i juni 1919 meddelade fastighetsbolaget att man icke såg sig i stånd att fullfölja hyresavtalet av 1916 (som försiktigtvis aldrig formellt hade blivit undertecknat). Man ville förhandla om nya hyresvillkor.

Vid tiden för föreningens vårstämman 1920 hade det ursprungliga projektets byggkostnader stigit till över 4 mkr. Utöver inteckningslånen skulle nu krävas 1,5 Mkr, av vilka föreningen inte hade mer än hälften tillgänglig. Nya möjligheter undersöktes, däribland ett planerat föreningshusbygge på Centralbadets tomt och ett samboende med den nybildade Ingenjörsvetenskapsskolemen i dess hus på Grevturegatan.

Brunkebergstorg

I detta läge kom i april 1920 ett uppslag som visade sig ge lösningen på de till synes oöverstigliga problemen. Göteborgs Bank hade beslutat sig för att bygga ett nytt bankhus på Wahrendorffsgatan. Man erbjöd föreningen sin dåvarande fastighet vid Brunkebergstorg för omkring 3 Mkr, varvid kontantbeloppet skulle likvideras genom att banken till inköpspriset övertog tomterna vid Kungsgatan—Oxtorget.

Banklokalerna i husets nedre delar, däribland den stora banksalen, skulle byggas om till föreningslokaler så snart banken hade avflyttat. Under tiden skulle föreningen få provisoriska lokaler inredda i husets övre våningar. Där ingick, kuriöst nog, de lokaler vid Norra Smedjegatan som föreningen hade haft från 1891 till 1906.

Föredrag i stora salen på Brunkebergstorg

Föreningens extra stämma i maj 1920 (endast 35 ledamöter var närvarande) bemyndigade styrelsen att med fastighetsbolaget träffa hyresavtal för det nya projektet. Uppgårelsen med banken tecknades samma månad, innebärande att äganderätten till huset skulle övergå till fastighetsbolaget vid bankens avflyttning, som beräknades till senast 1924.

Snart inträdde dock komplikationen att bankens planer på nybygge fick ställas på framtiden, på grund icke minst av byggkostnadernas fortsatta stegring. Vid extra stämma februari 1921 godkändes ett tilläggsavtal, enligt vilket föreningens tillträde till fastigheten uppskötts till oktober 1930. Genom den uppskjutna likviden fick föreningen sitt lånebehov minskat med en halv miljon kronor, och därutöver en del andra förmåner.

Ombyggnaden av husets övre våningar till klubblokaler — efter ritningar av arkitekt Carl Bergsten — beräknades ta minst ett år. Det gällde därför att hålla sig kvar på Jakobsgatan, men kontraktet där kunde inte förlängas längre än till oktober 1922 på grund av den stigande ersättningsskala som den nya ägaren krävde. I maj 1922 beslöts därför att omedelbart igångsätta ombyggnaden, som blev färdig vid årets slut. Under tiden fick föreningen hålla sina möten på allehanda främmande lokaler.

Våren 1925 föreslog banken, som ytterligare hade fått skjuta på sina nybyggnadsplaner, att fastighetsbolaget skulle tillträda fastigheten redan 1926. Därefter skulle banken på tioårskontrakt hyra sina lokaler av fastighetsbolaget, och låta föreningen disponera alla övriga lokaler i huset. Föreningen skulle därmed få en välkommen utvidgning av sitt eget utrymme i fastigheten. Förslaget godtogs av vårstämman 1926.

I april 1931 utbröt en eldsvåda i husets vind. Denna blev starkt brandskadad (bla förstördes en tredjedel av föreningens äldre böcker och tidskrifter), och de underliggande våningarna blev vattenskadade. I samband med restaureringen befanns det lämpligt att högst upp i huset bygga till en terrassvåning som gavs plats för sommarrestaurang och ett filmprojektorrum. Restauranglokalerna med terrassen kunde tas i bruk i maj 1932, och föreningslokalerna i september samma år. Under tiden hade man än en gång fått hålla mötena på annat håll, mest på Gillet mitt emot.

Under det närmaste decenniet vållade fastighetsfrågan inga större problem. En del ommöbleringar och några mindre ombyggnader gjordes under ledning av arkitekt Carl-Axel Acking för att förbättra kontorsutrymmena och restaurangen. Den enda mörka punkten var ombyggnaden av hissen. Arbetet blev starkt försenat och det tog tid innan hissen kunde fås att fungera ordentligt. Då hade den passat på att stanna mellan två våningar just som föreningens ordförande, hissbolagets direktör och hans koncernchef skulle upp för att äta invigningslunch. De stod där i fyra timmar.

Malmskillnadsgatan nästa

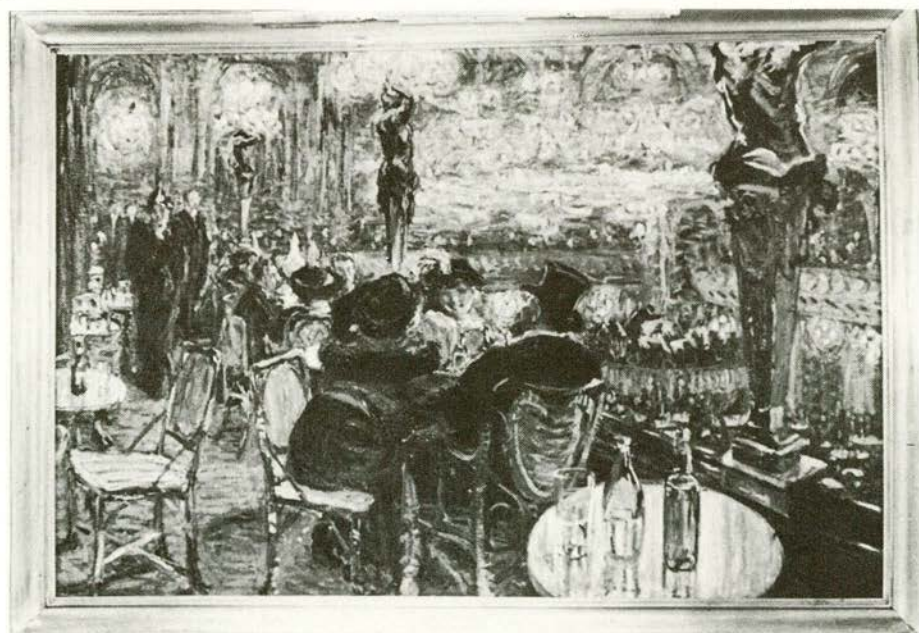
Efter krigsslutet växte verksamheten och kansliet blev trångbott. Tio anställda samsades om tio rum. Någon lättnad blev det genom att biblioteket överlät sitt bokbestånd till KTH:s bibliotek. Genom en ombyggnad av terrassvåningen kunde 1950 plats beredas åt intresseföreningarnas kanslier. Tio år senare lämnade banken (som var uppsagd till avflyttning) ett antal rum. Den utvidgning av föreningskanslierna som detta möjliggjorde motsvarade dock bara hälften av utvidgningsbehovet.

Kanslierna utgjorde bara en del av problemet. Deras utbyggnad hade avsevärt inkräktat på framför allt klubbtrymmena. Landsortsmedlemmar klagade över att de inte längre kunde finna en fristad mellan två möten på föreningen, och även restaurangen kämpade med utrymmessvårigheter. Icke heller avdelningarna kunde räkna med att alltid få plats för sina möten. Även under den tid terrassen kunde ha använts som möteslokal blev den otillgänglig, därför att den så mycket som möjligt måste hållas uthyrd av restaurangen för intäkternas skull.

Man var dessutom på det klara med att fastigheten på Brunkebergstorg icke var något att satsa på för framtiden. Den låg under hot om zonexpropriation, som gällde till 1964. Man undersökte från 1955 ett antal förslag till nybyggnadstomter eller ombyggbara fastigheter. Kungsträdgårdsgatan, Valhallavägen, Karlavägen var nya tänkbara adresser för föreningen som passerade revy innan de försvann eller förkastades – och fler blev det.

Så tillsattes 1961 en husbyggnadskommitté med två arbetsutskott – det ena skulle undersöka projekten och genomföra planeringen, det andra ta hand om förhandlingarna med staden. Man räknade med att nybyggnaden skulle behöva tas i anspråk 1966–1968. Det stämde ganska bra – 1966 fick man tillgång till tomten vid Malmskillnadsgatan, och i slutet av 1968 kunde man flytta in i det nya Ingenjörshuset.

Under sin ordförandetid skänkte Kristoffer Huldt 1917 till föreningen Gerda Wallanders målning från Berns salonger och ett par andra konstverk, vilka alltjämt pryder föreningslokalerna.

Kamratligt stöd

Yrkesetik

På 1920-talet blev två medlemmar uteslutna ur föreningen under uppseendeväckande former. En medlem begärdes utesluten 1919, men denna begäran återtogs. Den förnyades 1921, varefter styrelsen enhälligt beslöt om uteslutning. Medlemmen vädjade till årsmötet, som med stor majoritet bekräftade uteslutningen. Motivet tycks ha varit okollegialt uppträdande.

I skrivelsen från 25 medlemmar begärdes 1926 ånyo uteslutning av en medlem. Han hade i den ökända tidningen "Fäderneslandet" skymfat namngivna föreningsmedlemmar. Styrelsen lämnade honom tillfälle att självant utträda men han vägrade, varefter styrelsen uteslöt honom med alla röster utom en. Medlemmen vädjade till årsmötet, som med 92 mot 33 röstade för uteslutning. Nyligen antagna stadgar krävde emellertid 5/6 majoritet. Han fick alltså stå kvar, men utträdde dagen därpå.

Vid ett par tillfällen uttalade styrelsen sitt ogillande av medlemmars handlande. Det gäller 1929 ett uttalande med angrepp mot en kollega, som föreningens delegat har fällt vid en internationell brobyggnadskongress och som ansågs sakna fog. Två bokrecensioner i Teknisk Tidskrift 1941 betecknades som ytterst olämpliga — det gällde så disparata verk som Hitlers "Mein Kampf" och föreningens egen ledamotsförteckning.

Teknisk Tidskrift brännmärkte 1934 en föreningsmedlem, som under ett föredrag av en anställd i ett konkurrentföretag fotograferade alla de ljusbilder som denne visade. Man tycks därmed effektivt ha stävjat en tendens, som tidigare hade yttrat sig exempelvis i nedteckning av hela föredrag med hjälp av medförd stenograf.

Redan 1925 hade Julius Körner i Teknisk Tidskrift föreslagit att föreningen — efter mönster från ingenjörssammanslutningar i USA — skulle anta en hederskodex för ingenjörer. En sådan blev fastställd 1929. För behandling av brott mot dess bestämmelser inrättades 1941 en hedersdomstol, vars ledamöter skulle vara de tre föregående föreningsordförandena. Den trädde i verksamhet 1950 och fick under åren behandla icke så få fall.

Ett förslag till former för tilltal mellan över- och underordnade förelades styrelsen 1928. Denna beslöt, tydligen med stor tvekan, att "i lämplig form bringa det till trycket". Detta tycks ha skett genom ett redaktionellt kåseri i Teknisk Tidskrift året därpå.

För att skydda platssökande mot att exempelvis söka en utannonserad plats hos sin egen arbetsgivare föreslogs 1928 – men utan resultat – att föreningen skulle ingripa mot anonyma platsannonser. Tjugo år senare beslöt Teknisk Tidskrift att inte längre ta emot platsannonser där arbetsgivaren var anonym. I mycket väl motiverade fall kunde detta dock få ske om svaren ställdes till föreningens direktör, som sorterade bort ansökningar vilka skulle kunna skada den sökande. Han fick också återsända ansökningarna till de sökande som inte hade fått platsen. Senare anmodade styrelsens föreningens medlemmar att inte besvara anonyma platsannonser i dagspressen.

Hjälpverksamhet

En fråga som omedelbart efter krigsutbrottet 1939 kom att engagera föreningen var relationerna till det krigförande Finland. Den stora finlandsinsamlingen blev givetvis en angelägenhet även för Teknologföreningen. En delegation som på platsen hade studerat luftanfallens följder redogjorde för sina iakttagelser på stämman 1940. Den sedvanliga banketten hade då ersatts av en enklare kamratmiddag – "stämningen var under aftonen starkt präglad av tidslägets allvar".

En kommitté tillsattes 1941 för att tillhandahålla svensk arbetskraft för Finlands återuppbyggnad. Sedan Tekniska Högskolans bibliotek i Helsingfors hade blivit förstört av brand efter ett bombanfall under fortsättningskriget igångsattes med hjälp av Tekniska Museet en insamling av teknisk litteratur. Den överlämnades i maj 1945, samma dag som Tyskland kapitulerade.

Efter den tyska invasionen i Danmark och Norge 1940 började ingenjörer från dessa länder fly till Sverige. Föreningen vädjade till KTH att plats måtte beredas teknologer från dessa länder som hade måst avbryta sina studier. Medlemmar i de nordiska ingenjörsföreningarna fick tillträde till föreningens lokaler och möten. Senare inrättades ett gästpass. För övrigt blev efter 1940 inga utlännningar invalbara i föreningen förrän 1949, och då "efter noggrann prövning i varje särskilt fall".

En insamling till förmån för norska yrkeskamrater startades 1945. Den sista utdelningen ägde rum 1949, då återstående belopp överlämnades till Den Norske Ingeniør Forening vid dess 75-års jubileum. Ävenså bidrog föreningen till återuppbyggnaden av Dansk Ingenørforenings under kriget brandhärjade hus, som återinvigdes 1948.

Anställningscentralen

Redan på 1910-talet hade föreningen en viss verksamhet för platsanskaffning. Vid krigsutbrottet 1914 inrättades mera formellt en platsbyrå för att underlätta och förmedla anställning av ingenjörer och tekniker till industrin. Den fortsatte efter krigsslutet under diskreta former, eftersom varken lokaler eller arbetskraft räckte till för en mera omfattande verksamhet. När under krisåret 1923 en platsförmedlingsspalt publicerades i Teknisk Tidskrift, innehöll den en ledig plats och tjugo platssökande – den blev också en engångsföreteelse.

I början av 1930-talet ledde en ny ekonomisk kris till många uppsägningar i industrin. STF:s Anställningscentral inrättades 1933, med Lars-Viktor Ståhle som föreståndare, och kunde årligen placera ett femtiotal av de tre gånger så många ingenjörer som sökte arbete eller ville byta anställning. Anställningscentralens verksamhet upphörde 1944, då en statlig teknikerförmedling inrättades och gjorde anställningscentralens verksamhet överflödig.

Anställningscentralens föreståndare Lars-Viktor Ståhle

Den hade då redan börjat tyna av. Kvalificerade sökande fick normalt plats genom direkta hänvändelser till arbetsgivarna. Vad anställningscentralen kunde erbjuda var sökande med kvalifikationer som inte helt motsvarade industrins krav. Därmed vande arbetsgivarna sig av med att anlita anställningscentralen, och så var den onda cirkeln sluten.

Anställningscentralen hade emellertid andra uppgifter. Den anlitas av myndigheterna som remissinstans för att avge yttrande när utländska tekniker sökte arbetstillstånd i Sverige, och under de första åren av andra världskriget även vid ansökningar om frikallelse av tekniker från beredskapstjänst.

Även Svenska Industriens Praktiknämnd bildades 1933 med föreningen, de tekniska högskolorna och Skolöverstyrelsen som huvudmän. Lokalbyråer inrättades vid de tekniska läroanstalterna. SIP anslöt sig sedermera till International Association for the Exchange of Students for Practical Experience (IASTE), som omfattade 25 länder. Sommaren 1961 placerades genom detta samarbete 7 000 studerande, därav 900 utlänningar till Sverige och 450 svenskar till utlandet.

Biblioteket

Genom ombyggnaden av föreningslokalerna (efter den brand som 1931 drabbade dessa) fick föreningen möjlighet att utveckla sin boksamling, som med 15 000 band var en av landets största på det tekniska området. Bibliotekarien tillträdde på full tid, och en biblioteksnämnd tillsattes med representanter för avdelningarna.

Den hade att föreslå inköp av nyutkommen teknisk litteratur. Dessutom fick biblioteket från medlemmarna omfattande gåvor av äldre litteratur för att ersätta de 7 500 band som hade förstörts vid branden. Vidare prenumererades på, eller erhöles i utbyte mot Teknisk Tidskrift, bortåt 500 in- och utländska facktidsskrifter. En viss litteraturtjänst kunde bibliotekarien prestera för att tillfredsställa medlemmarnas efterfrågan.

Därvid hade man ett samarbete med Tekniska Högskolans Bibliotek, vars överbibliotekarie Hilda Lindstedt blev ordförande i Biblioteksnämnden. När föreningens trångboddhet inte längre kunde tillfredsställa bibliotekets växande behov av arkivutrymme, beslöt man 1945 att till högskolebiblioteket överlämna bokbeståndet, med undantag av uppslagsböcker och handböcker. Av tidskrifterna behölls pågående och föregående årgång.

Biblioteket på Brunkebergstorg, sittande ordföranden Rolf Steenhoff, stående till höger bibliotekarien Kerstin Meyer

Redan året därpå måste biblioteksrummet byggas om för att tas i anspråk av det växande kansliet. Tidskrifterna, som nu kunde behållas endast halvårsvis, flyttades till en av klubblokalerna. Den minskade efterfrågan på litteraturtjänst ledde till att bibliotekarien sades upp 1952. Biblioteksnämnden blev obehövlig och upplöstes 1958.

Från Nordiska Kompaniet inköptes 1916 en voteringsanläggning för 52,30 kr. Den bestod av ett mässingsrör, som sträckte sig längs sammanträdesbordets hela längd, med lutning mot ordförandeplatsen. Genom trattar längs röret kunde man lägga ned svarta eller vita kulor, som rann ned i en skål hos ordföranden. Anordningen användes långt in på 1950-talet vid inval och val i styrelsen.

Till uppmuntran

Donationsfonder

I samband med den ekonomiska krisen i början av 1920-talet och den arbetslöshet bland ingenjörer som därav följde bildades Kamrathjälpfonden. Till denna inflöt medel, från början genom direkt insamling för nödlidande yrkeskamrater, senare genom belopp som insändes till fonden för att hylla vänner inom föreningen vid deras födelsedagar eller hedra deras frånfälle. Föreningen kvitterades med ett diplom. Den hyllade fick från 1932 en plakett, utförd av skulptören Axel Wallenberg, och en förteckning över givarna.

Även tidigare hade föreningen haft ett antal understödsfonder. Boberg, Forsberg, Lundholm och Thelander var några av de tidigaste donatorerna. Till sin 70-årsdag 1913 skänkte Gottfrid Rystedt 20 000 kr, och ytterligare 30 000 kr fem år senare. Till denna understödsfond anslöt sig 1924 Fraenells fond på 34 000 kr, och 1943 Nyléns på 5 000 kr. I samma syfte tillkom 1935 Svalanders fond för nyttiga eller välgörande ändamål, och 1936 den inom industrin insamlade jubileumsfonden på 50 000 kr. För direkt avkastning till Kamrathjälpfonden bildades samma år Wawrinskys fond.

Avkastningen av dessa fonder utdelade styrelsen årligen till behövande. Beloppen var ganska blygsamma, några hundra kronor. Eftersom den som en gång hade blivit utvald erhöll understöd år efter år blev fondernas räckvidd ganska begränsad. Härtill kom inflationens urgröpning av fondernas kapital. Med ökande statlig social omsorg blev å andra sidan understödsbehovet allt mindre, vilket har lett till att några av fonderna på allra senaste åren har slagits samman och fått delvis ändrad inriktning.

Av annan karaktär var Styffes fond, som med 20 000 kr bildades 1934 för internationellt samarbete. Samma ändamål hade J S Edströms fond, som med 75 000 kr tillkom vid hans 75-årsdag 1945. Med hjälp av dessa fonder kunde föreningen bekosta en avsevärd del av sina internationella kontakter, liksom även finansiera utländska föredragshållares resor hit.

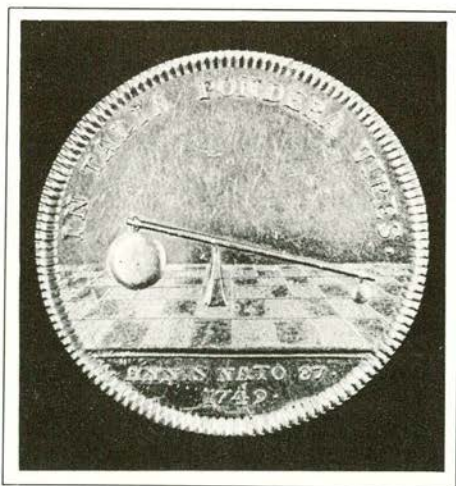
Rena stipendiefonder var Ahlsells fond för resestipendier, tillkommen 1916 med 10 000 kr, och Ingeströms fond, bildad 1948 genom en donation på 100 000 kr. Till Sten Westerbergs 70-årsdag insamlades 1954 en fond med nära 30 000 kr.

Polhemspriset

Svenska Teknologföreningens Polhemspris grundar sig på donationer av 1876 (Rudolf Cronstedt) och 1895 (Knut Styffe) samt en insamling i anslutning till föreningens 50-års jubileum. Fondens belopp blev då 36 000 kr. Dess avkastning skulle användas för understöd till svenska tekniska forskare och som belöning för viktiga tekniska undersökningar, rön och framsteg inom svensk industri och byggnadsverksamhet.

Belöningarna bestod av penningbelopp, i särskilt förtjänsta fall dessutom en guldmedalj med Polhems bild, efter en stans som fanns i Vetenskapsakademiens ägo. Då denna började bli sliten, överlämnade Teknologföreningen 1930 en ny till akademien, mot rätten att använda den för sin medalj.

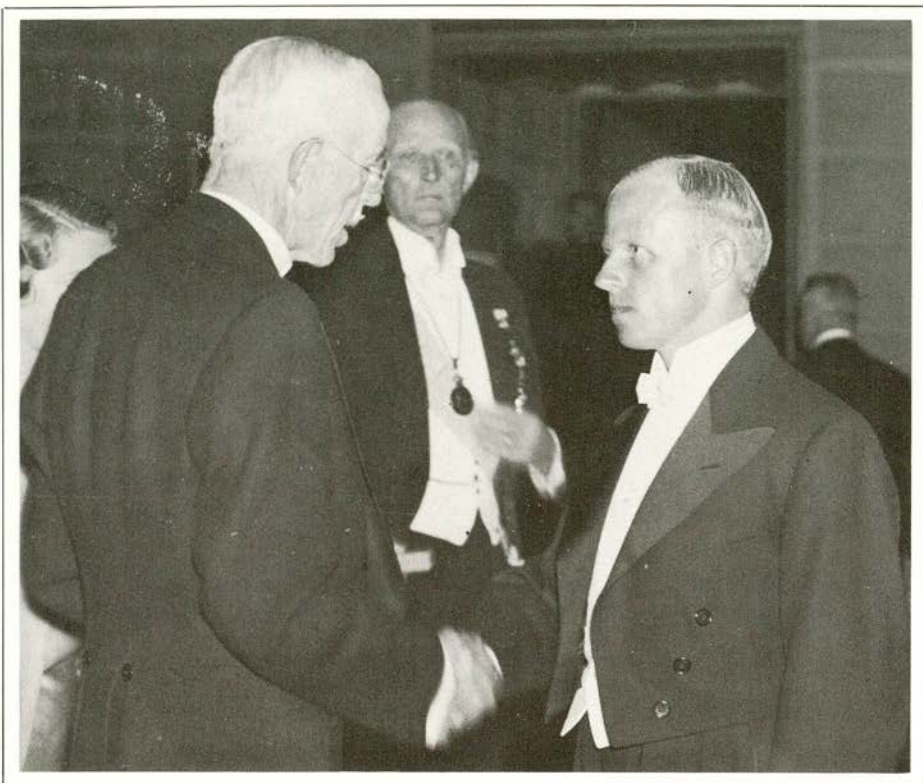
Understöden kunde utdelas årligen, men belöningarna vart femte år. Förslagsrätt hade institutioner och personer som föreningens styrelse anmodade därtill. Dessutom utlystes priset i pressen. Tävlingskrifterna skulle vara publicerade under den närmast föregående femårsperioden, och insända under motto med namnsedel. De granskades av minst två, för varje skrift utsedda sakkunniga. När alla utlåtanden hade kommit in kallades alla sakkunniga till ett möte med styrelsen, som efter ingående diskussion avgjorde vilka skrifter som skulle belönas.

Det var inte alltid så lätt att få sakkunniga – personliga ståndpunkter, konkurrens om professurer och annat medförde ibland avsägelser. Sådana kom i en lång rad då på 1910-talet en skrift inlämnades från en sökande till en professur på KTH. Först när denne tre år senare fick professuren drog han tillbaka sin skrift. Mestadels gick det emellertid friktionsfritt, och belöningen kom att åtnjuta stort anseende.

Polhemspriset utdelades vid åtta tillfällen från 1876 till 1911. Ingen medalj utdelades 1917. Därefter har medaljörerna varit:

- 1921 – Frans R Berwald och Bo Hellström, *Bidrag till beräkningar av vissa betongkonstruktioner*, en matematisk studie
- 1925 – Baltzar von Platen och Carl Munters, *Om alstring av kyla*, undersökningar som ledde till Electrolux absorptionskylskåp
- 1930 – Erik Öman och Elis Göth, *Luft-Ånga*, en teoretisk studie
 - Mauritz Vos och Håkan Sterky, *Användande av elektronrör för frekvensmultiplisering*, ett framsteg inom bärfrekvenstelefonin
- 1936 – Walter Kjellman, *Om jordarters deformationsegenskaper*, en undersökning som ledde till en jordprovningsmaskin
- 1940 – Waloddi Weibull, *A statistical theory of the strength of metals*, sedermera en viktig beräkningsprincip för flygplanskonstruktioner
 - Lennart Forsén, *Om de kemiska reaktionerna vid cements hårdnande*, ett betydande bidrag till betonggjutningens utveckling
- 1945 – Conny Palm, *Intensitätsschwankungen im Fernsprechverkehr*, en banbrytande metod för statistisk beräkning av telefonnätets tillgänglighet
 - Olof Rydbeck, *On the propagation of radio waves*, ett led i forskningen inom radioastronomin
- 1950 – Hannes Alfvén, *On trochoidal beams and their use in electronic tubes*, en intressant innovation, som emellertid snart blev överspelad av transistortekniken
 - K H Gustavson, för en samling forskningsarbeten om hudproteinets reaktioner, med rön av stor betydelse för garvningens teori och praktik
- 1955 – Gunnar Pleijel, *The computation of natural radiation in architecture and town planning*, en metod att orientera byggnader för bästa dagsljus och soluppvärmning
 - Georg Drougge, *A method for the continuous variation of the Mach number in a supersonic tunnel*, ett led i utbyggnaden av Flygtekniska Försöksanstalten
- 1960 – Ragnar O Lundholm, *Overvoltage in a direct lightning stroke to a transmission tower*, ett arbete av betydelse för ökad driftsäkerhet i kraftöverföringar

Vid årsmötet 1936 delar kung Gustav V ut Polhemspriset till Walter Kjellman

- K Joel Lindberg, *Wool fabrics as garment construction materials*, för ökad förståelse av vad som sker vid formning av tyger i konfektionsindustrin
- Nils Hast, *The measurement of rock pressure in mines*, ett banbrytande arbete för beräkning av spänningar i bergrum.

Föreningens belöningar

Teknologföreningens högsta belöning var hedersledamotskap i föreningen. Den utdelades av årsmötet efter styrelsens förslag. Vid 75-års jubileet 1936 utsågs till Förste hedersledamot dåvarande kronprinsen, sedermera kung Gustav VI Adolf, som under många år aktivt visade intresse för föreningens verksamhet.

Till hedersledamöter för övrigt utsågs då Gustaf Dalén (Nobelpristagare och skapare av AB Gasaccumulator), Hugo Hammar (Götaverkens skapare), Sven Lübeck (statsråd och landshövding), Gösta Malm (statsråd,

generaldirektör i Vattenfallsverket, liksom den föregående tidigare ordförande i föreningen), Henning Pleijel (professor och rektor vid KTH) och Ragnar Östberg (Stadshusets arkitekt).

Tidigare under århundradet hade endast Fredrik Vilhelm Hansen (generaldirektör i Vattenfallsverket) blivit utnämnd till hedersledamot. Senare tillkom 1940 C E Johansson (precisionsmåttens skapare). Fem år senare utsågs Ernst Alexandersson ("trollkarlen från Schenectady", svensk-amerikansk radioforskare), J S Edström (Aseas skapare), Axel F Enström (Ingenjörsvetenskapsakademiens grundare), Hemming Johansson (mångårig teknisk ledare i L M Ericsson) och Sigurd Nauckhoff (sprängämnes-tekniker, tidigare ordförande), och 1947 Sten Westerberg (industriman, mångårig ledare i föreningen). Bengt Ingeström (industriman och donator) och Wolmar Fellenius (professor vid KTH och "urteknolog") tillkom 1949, och Håkan Sterky (professor, generaldirektör och tidigare ordförande) 1957.

År 1938 instiftades föreningens förtjänstplakett, utförd av skulptören Leo Holmgren. I brons kom den att användas som tack till dem som vid möte med hela föreningen hade visat gästfrihet eller särskild välvilja, och även till utländska föredragshållare. I silver tilldelades den föreningens hedersledamöter och avgående ordförande, samt ledamot eller tjänsteman som under flera år i ledande ställning hade gjort en verksam insats för föreningen. Första mottagaren av denna blev K A Fröman, som då hade

Sten Westerberg blev den förste innehavaren av föreningens förtjänstplakett i guld

Halvard Liander får Teknisk Tidskrifts pris i teknisk stilistik från kronprins Gustav Adolf vid årsmötet 1950 — i bakgrunden Den Norske Ingeniør Forenings sekreterare Bjarne Bassøe och Dansk Ingeniørforenings direktör Niels Lichtenberg

Svenska AB Philips fick 1949 Teknisk Tidskrifts pris för årets bästa industriannons, utdelat på årsmötet genom kronprins Gustav Adolf

varit föreningens sekreterare i över tjugo år. Sedermera instiftades plaketten i järn för förtjänstfulla insatser i föreningens eller avdelningarnas inre verksamhet.

I guld utdelades plaketten endast en gång, nämligen 1946 till Sten Westerberg. Denne var unik även i den bemärkelsen att stämman 1939 på valnämndens förslag ändrade stadgarna för att medge hans omval till föreningens ordförande ett fjärde år.

Teknisk Tidskrifts belöningar

År 1947 instiftade Teknisk Tidskrift ett pris i teknisk stilistik för den uppsats som av en prisnämnd av bl a språkmän hade bedömts som mest förtjänstfull ur språklig synpunkt under det gångna året. Priset utdelades under de följande fem åren till Guy von Dardel, Sven Malmström, Halvard Liander, Sigge Hähnel och Holger Erdtman.

Året därpå instiftades ett pris för bästa industriannonsen, publicerad i tidskriften under det gångna året. Priset bestod av en av Eric Grate utförd skulptur, som tilldelades det annonserande företaget medan en miniatyr gavs till annonsens upphovsman. Även detta pris utdelades under fem år, till Svenska AB Philips, AB Flygts Pumpar, Norrbottens Järnverk, Ing. firma Fliesberg och Höganäs-Billesholms AB.

Utomstående belöningar

Under årens lopp fick Svenska Teknologföreningens styrelse förslagsrätt till ett stort antal belöningar, såväl inom som utom landet. Till dem hörde: KAK:s jubileumsmedalj, John Ericsson-medaljen (American-Swedish Society of Engineers), Kelvin-medaljen (Institution of Civil Engineers), James Watt-medaljen (Institution of Mechanical Engineers), Mascari-medaljen (Société Française des Electriciens), 1944 års donation (KTH), Industrias stipendium för dagspressjournalister, Niels Bohr International Gold Medal (Dansk Ingeniørförening), Siemens jubileumsstipendium.

Förslagen avgavs av föreningens styrelse, efter hörande i förekommande fall av avdelningarna eller inkom utsedda förslagsmän. Samråd togs då och då med de nordiska ingenjörsföreningarna och icke så sällan föreslogs en icke-svensk till belöning med någon av de mera exklusiva utländska medaljerna. I några fall har dessa tillfallit svenskar, exempelvis då Fredrik Ljungström 1949 erhöll James Watt-medaljen.

Teknologers glada lag

Restaurangen

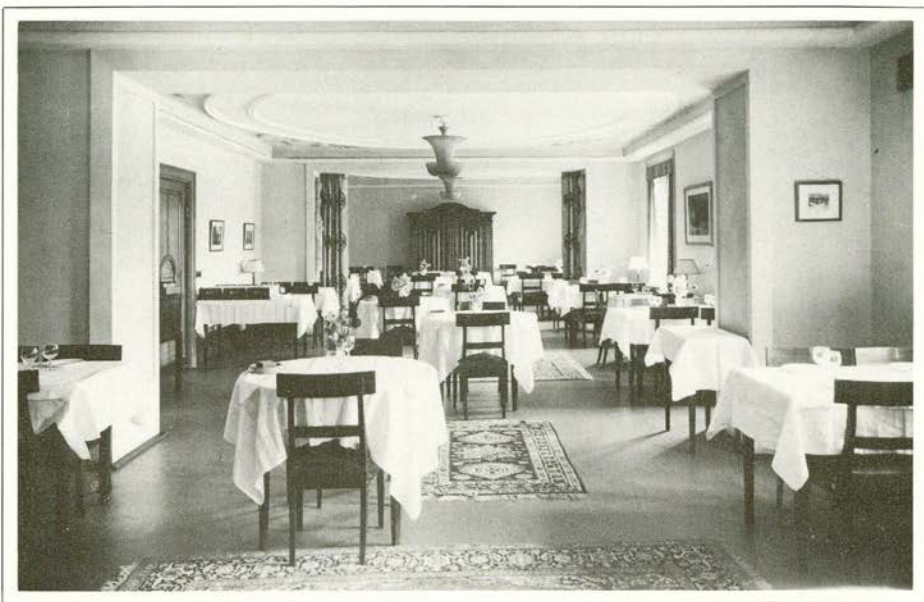
Vid ombyggnaden 1911 av föreningens hus på Jakobsgatan hade nya utrymmen skapats även för restaurangen. Denna, alltså kallad Petissan efter det gamla teknologkaféet, gick med förlust och man utlyste den till arrende. Ett anbud från föreståndaren för Stockholms Bad- och Siminrättning, Johan Axel Jonsson, antogs. Han tillträdde 1913, med titeln förste vaktmästare, och fick en lön av 1 500 kr plus fri bostad, samt 15 % på spritserveringen. (Detta motsvarade Systembolagets årliga bidrag till restaurangen som ersättning för besväret med utskänkningen, vilken inte fick vara vinstgivande.)

Då kostade en halva punsch en krona. Konsumtionen brukade vara tre halvor, vilket antogs räcka från klockan åtta på kvällen till tidiga morgonen. De yngre ingenjörerna hade visserligen inte råd att äta supé, ”men det var så mycket näring i punschen att det gick bra ändå”. För omsättningen svarade även teknologerna, som brukade hålla sina lördagsdanser på föreningen.

Som ersättning för minskad kundfrekvens under första krigsåret fick arrendatorn av styrelsen ett belopp av noga räknat kr 985:99. Då kostade smörgåsbordet en krona, en femtioöring till för varmrätten. När arrendatorn 1918 avled fick änkan ta över fram till flyttningen till Brunkebergstorg 1923. Där tillträdde en ny arrendator, Ida Jonson.

Ända till 1925 anordnades regelbundna klubbaftnar. Studentkåren vid KTH hade alltså tillgång till lokalerna, men det gick väl livligt till – såväl föreningens styrelse som Systembolaget framförde då och då anmärkningar. När det nya kårhuset kom till 1930 upphörde avtalet med studentkåren. Den hade betalat 1 kr per termin och elev för den tidigare förmånen.

Efter branden i föreningshuset 1931 blev det ånyo arrendatorsbyte. Under Sara Wårds ledning fram till 1947 kom det till en stabilisering av restaurangverksamheten. Alltså var det god tillslutning till eftersitsarna i avdelningarna. Lunchdags fylldes restaurangen av ingenjörer från de närliggande kontoren, industrins giganter hade sina stambord, och vid

Restaurangen på Brunkebergstorg (före och efter nyinredningen)

”Grisbordet” satt några av föreningens äldre ledamöter och tjänstemän inbegripna i ändlösa diskussioner.

För ungarlarna i föreningen var det en förvärvad vana att äta middag på ”TI” (föreningens gamla namn tycktes aldrig vilja dö). På 1930-talet kostade ett häfte med 15 kuponger för vardera lunch och middag inte mer än 35 kronor. Sedan tog man ett parti biljard eller lyssnade på den ståtliga

radiogrammofonmöbeln. På sommaren var terrassen en omtyckt oas för gräsänklingarna och utgångspunkt för kvällens utflykter i huvudstadens nöjesliv.

Arrendatorbytet 1947 kom att inleda en nedgångsperiod. Terrassen hade byggts om till kontor. Andra ombyggnader och den nya hissens otillförlitlighet medförde kundflykt. Den nya arrendatorn fick allt större ekonomiska svårigheter och efterlämnade en avsevärd skuld till föreningen då han 1951 lämnade plats för Berns Norma-koncernen. Denna åtog sig att driva restaurangen utan garanti för förluster, men hade del i vinst. Om-sättningen, en kvarts miljon, ansågs icke räcka till för en lönsam rörelse om inte föreningen bekostade lokal, inventarier, lyse och värme.

Första året visade verksamheten en stor förlust, av vilken dock hälften utgjordes av föreningens investering i nya inventarier. Sedan gick det i stort sett ihop. Emellertid hade man framför sig en sjunkande frekvens såväl i matsalen som vid eftersitsarna. De nya företagsmatsalarna konkurrerade om lunchgäster, och mötena var inte längre så väl besökta. Ändå hade eftersitsarna en tendens att dra ut förbi midnattsslaget, vilket medförde kostsamma övertidsersättningar till personalen.

Den sedan 1952 inglasade terrassen var dock väl uthyrd – men till utomstående, eftersom intäkterna var oumbärliga för lönsamheten. Köksutrymmena kunde inte rationaliseras – det fanns inte plats för detta i huset. Även för restaurangen var alltså ett nytt ingenjörshus efterlängtat.

Klubblivet

Det klubbiv som Teknologföreningens lokaler gav möjlighet och anledning till utspelade sig väsentligen i samband med föreningens, och alldeles särskilt avdelningarnas sammanträden. De äldre hade mindre intresse för föredragen än för supén och eftersitsarna, då de fick tillfälle att såväl avhandla ömsesidigt väsentliga spörsmål som ägna sig åt lustigheter i god teknologanda. De yngre hade mera att hämta av föredragen för sin utbildning, dessutom satt de som fascinerade åhörare när i debatten de stora örnarna utförde sina vingslag – eller spretade med klorna.

Å andra sidan var det under eftersitsarna som de unga ingenjörerna fick möjlighet att träffa de äldre i en mindre hierarkisk miljö än den som då präglade den dagliga yrkesverksamheten. Den teknologiska andan sörjde för att formerna löstes upp så att de mänskliga relationerna på ett otvunget sätt kunde utvecklas. När en av de äldre vid ett sådant tillfälle värdigades lägga bort titlarna med den yngre var detta ett erkännande och en förmån av större betydelse för det dagliga arbetet än vad vi i dag kan föreställa oss.

K A Wessblad leder en "gasquologie doktor"-disputation i avd. M

Inom flera avdelningar utvecklades dessutom under tidernas lopp vissa riter, såsom "Don" Pedro Hellströms upptåg i avd. V eller K A Wessblads skändningar av kvällens föredragshållare i avd. M, en sed i bästa tredjeopponentstil som spred sig till andra avdelningar. Inom några av dessa bildades ordnar, i vilka man — i regel vid julsammanträdet — invigde förtjänta kamrater. Det var Sanctae Luciae Ordenskapitel i avd. M, och den efter Wolmar Fellenius uppkallade Fillegasquen med utnämning av "Örn bland örnar" i avd. V. Så hade avd. K-B sitt Kungl. Bergshögskolans Spectaclesällskap och arkitekterna sitt julpex, en litterärt och musikaliskt högvärdig årlig skapelse av Ärland Noréen.

Till upptågen i god teknologisk anda kan väl också räknas när Johan Ohlsson, som tillhörde den ständiga oppositionen, på stämman 1912 skänkte ett antal exemplar av Verdandi-skriften "Om överläggningar och beslut" till förkovran för föreningens och avdelningarnas sekreterare. Ett par år senare överlämnade han, efter en skoningslös kritik av årsberättelsen, ett i skinn bundet exemplar av Verdandi-skriften "Om ledande av förhandlingar" till ordföranden.

Samme medlem skänkte 1914 ett självspelande piano till föreningen, för att "ett godt, under vissa förhållanden t. o. m. konstnärligt spel, jämväl skall åstadkommas af på detta område annars mindre förfarna medlemmar", och dessutom påminna om hans egen "nog så kända egenskap att understundom trampa i klaveret".

Ända in på 1950-talet blomstrade eftersitsarna, men då hade deras förutsättningar redan börjat vittra. Intill dess bodde föreningsledamöterna i regel i innerstaden. Från arbetet gick de hem och åt middag, sedan till "TI" för att höra på föredraget, varefter följde supé och samkväm till bortaåt midnatt.

När spridningen av bosättningen till allt mer periferiska förorter i Stor-Stockholm blev ett faktum, kunde detta mönster inte längre följas. Nu ville ingenjörerna gå direkt från jobbet till sammanträdet, och sedan ta sig hem medan det ännu gick allmänna samfärdsmedel. Klubbmästarna ändrade då till en lätt måltid före sammanträdet som alternativ till den påföljande supén, men det blev ingen framgång. Medlemmarna gick direkt till mötet, och sedan hem.

Härtill kom de stigande kostnaderna. Redan 1926 undrade Teknisk Tidskrift i en redaktionell artikel vem som hade råd att ge ut 23 kr för herre och 20 kr för dam till årsmötesbanketten. (Ännu tio år senare kostade en middagskupong i föreningens restaurang 1,50.) Före kontokortens tid var det för övrigt närmast en omöjlighet att få en supéavgift godkänd som "kostnad för intäkternas förvärvande".

En klubb nämnd tillsattes 1941 och försökte locka medlemmar till bridgeaftnar med efterföljande supé. En filmnämnd anordnade filmvisningar (med som biprodukt ett kartotek över industrifilm, som avdelningarnas klubbmästare fick nytta av). Men medlemmarna var kallsinniga. De styrdes av en obönhörligt framskridande demografisk och social utveckling, som var förödande för klubbiv som umgängesform.

Grisbordet

Grisbordet hade sina anor från restaurangen på Jakobsgatan 19. I denna fanns en alkov med golvet något högre än den övriga lokalens. Den rymde kanske ett halvt dussin gäster, och föreningens kamrer brukade sitta där med några ingenjörer från närbelägna Vattenfallsstyrelsen. När lokalerna vid Brunkebergstorg kom till 1922 tog ett hastigt sammansvetsat lunchlag ett centralt fönsterbord i restaurangen i besittning.

Det var här som vid nästa årsskifte Grisbordet konstituterades. Inga stadgar fanns, men snart utbildade sig vissa beteendemönster för samvaron vid bordet. Till dessa hörde att man satsade 25 öre per månad till en liten kassa, som förvarades i en försilvrad gris. Till denna gick även de

Inbjudan till Grisbordet (bevarad i Ingenjörshusets restaurang)

böter som grisbröderna fick plikta för sen ankomst, svordomar eller "slem vitzande", och naturligtvis för medförda gäster.

Ett par gånger om året anordnades "grisslakt" sedan de närvarande, efter satsning av en krona var, hade fått gissa grisens totala penninginnehåll. Den som hade gissat närmast fick som belöning tre fjärdedelar av potten av enkronor, resten insattes på ett sparkonto. Tid efter annan inköptes med dessa medel premieobligationer, som då och då gav vinster av måttlig storlek.

Gissandet vid grisslakten var ett led i en omfattande vadhållning (med små insatser) om skiljaktiga meningar vid de livliga diskussioner som fördes vid bordet. Detta kunde gälla hur mycket större Titicaca-sjön var än Hjälmarens (17 gånger), när kriget i Europa skulle komma att upphöra (8 maj 1945), eller åt vilket håll Coriolis-kraften driver vattenvirveln i utloppet till ett badkar vid ekvatorn. (Att ta reda på detta anförtröddes en grisbroder som skulle resa med båt till Australien, men han glömde se efter).

Ytterligare en egenhet hos Grisbordet var dess utnämning av hedersledamöter. Den gällde bara en begränsad tid, och alltid en period i det förgångna. Man ansåg det nämligen vanskligt att bedöma "huruvida vederbörande framdeles skulle i allo visa sig värdig en så förnämlig utmärkelse". En av dem som drabbades av detta var nobelpristagaren Sir Lawrence Bragg, vars utnämning kom att gälla hela tjugooett år tillbaka i tiden. Med någon behärskning fann han detta ha en väl funnen innebörd, eftersom tidsgränserna sammanföll med hans första och andra besök i vårt land.

Att Grisbröderna, av vilka flera var företagsledare i landsorten, umgicks under solenna former även utöver luncherna omvittnas av den gjutjärns-

häll som alltså kännetecknar Grisbordet i det nuvarande Ingenjörshuset. Den utgör en inbjudan, utsänd i juni 1935, till Grisbröderna att inta middag hos halv-grisen (så kallades mera trägna gäster) Olle Sahlin i Björneborgs Järnverk. Svaret avsändes i form av ett personligt meddelande i radio till "Disponent Sahlin, troligen på resa i Värmland".

Teknologorkestern

En teknologorkester, bestående av föreningsmedlemmar och teknologer, bildades 1939 under ledning av Tage Bilde. Den framträdde första gången vid föreningsstämman 1940, vars tema var det krigsförande Finland. Orkestern, som omfattade 32 man, spelade då till skalden Gunnar Mascoll Silfverstolpes föredragning av Fänrik Ståls Sägner.

Sitt mest uppmärksammade inslag gjorde orkestern 1941 vid Kungl. Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsens 100-års högtid. Den spelade då en av dirigenten Tage Bilde komponerad festuvertyr, som han tillägnade Svenska Teknologföreningen. "Orkestern klingade överraskande fulltonigt och vida mer virtuost än man är van att höra från amatörer", skrevs det i en recension. Ett ovanligt inslag blev det då orkesterns förste flöjtist gick från sitt notställ till talarstolen för att hålla högtidstalet, nu som ämbetsverkets stf. generaldirektör.

Orkestern medverkade flitigt vid olika sammankomster under de närmast följande åren, men tyngdpunkten bland de medverkande gled alltmer från ingenjörerna till teknologerna. År 1956 drog föreningen in orkesterns anslag — såväl intresset som verksamheten bedömdes ha blivit allt för ringa.

Talet till kvinnan

En kvinna kan bli allt: disponent och dispaschör,
politiker, polis, cellist och ciselör,
landshövding, landstörman, dirigent och direktör,
bandit och bandagist, ingénue och ingenjör.
(Lennart Falk vid årsmötet 1943)

Hennes ögon var som sviskon i en tårta,
det ena var svart och det andra var borta.
(Ulf Boye vid höstmötet 1946)

Vad är en kyss?
För mekanisten den tändande gnistan i livets tvåtaktsmotor,
för elektrikern den bästa kontakten på livets ledningstråd,
för kemisten katalysatorn i umgängets svåra konst,
för bergsmannen guldkornet som vaskas fram ur äktenskapets vardag,
för byggaren bron som för från oskuld till skuld,
för arkitekten den fulländade samverkan mellan tvenne fasader.
(Håkan Sterky vid nim 4 i Helsingfors)

Avd. K hade hållit en fest i klubblokalerna vid Jakobsgatan. Med stor möda hade man låtit blåsa en ledning av glaströr, som från en retort i bordets mitt tillät ordföranden att centralt utskänka olika drycker till de kring bordet sittande via individuella kranar. Detta lämnade icke avd. E någon ro, till dess nästa fest hade runt bordet byggts ett spår, längs vilket ett tåg distribuerade cigaretter, även detta styrt av ordföranden.

Två jubileer

75-års jubileet 1936

Föreningens 75-års jubileum firades 19–20 maj 1936 med ett omfattande och noga förberett program. Många hundra inbjudningar hade sänts till bemärkta personer i Sverige och till utländska ingenjörsföreningar, universitet, museer m fl. Enbart till banketten kom 160 inbjudna gäster. Hundratal lyckönskningstelegram anlände, trettio adresser och många praktgåvor. Dagspressen täckte händelsen med förstasidesartiklar.

Den 19 maj hölls årsmöte med 500 deltagare. Kronprins Gustav Adolf utnämndes till Första hedersledamot, och sex förtjänta föreningsmedlemmar till hedersledamöter. Patriotiska Sällskapets guldmedalj utdelades till äldre anställda. Efter ett tal av Gustaf Söderlund om "Ingenjören och samhället" följde föredrag i avdelningarna.

Samma kväll hölls kamratfest i Tekniska Museet, vars nybyggnad dagen innan hade blivit invigd. Sten Westerberg höll en versifierad prolog, varefter K A Wessblads spex "Där himmelen är blå" spelades med Polhem, Franklin, Watt, Tessin, Nobel och John Ericsson som huvudpersoner. De 650 deltagare som årgångsvis hade bänkat sig i stora maskinhallen kunde i spexprogrammet läsa att "Direktionen förbehåller sig rätt till ändringar i programmet och på scenen inkastade viktualier". Till förmån för Kamrathjälpfonden såldes en speciell "driftteknisk utgåva" av Teknisk Tidskrift. (I dess ordinarie utgivning hade utkommit ett hundrasidigt festnummer.)

Den 20 maj kl 17 hölls högtidssammanträde i Konserthuset. Ordförande Alf Grabe höll minnetalet, där han konstaterade att de 2 000 medlemmarna 1911 nu hade vuxit till det dubbla. Förste vice-ordföranden Sten Westerberg presenterade Polhemspristagarna, som fick motta sina belöningar av kung Gustav V. Även Kronprinsen, prinsarna Carl, Wilhelm och Gustav Adolf med prinsessor var närvarande, liksom i stort sett hela regeringen.

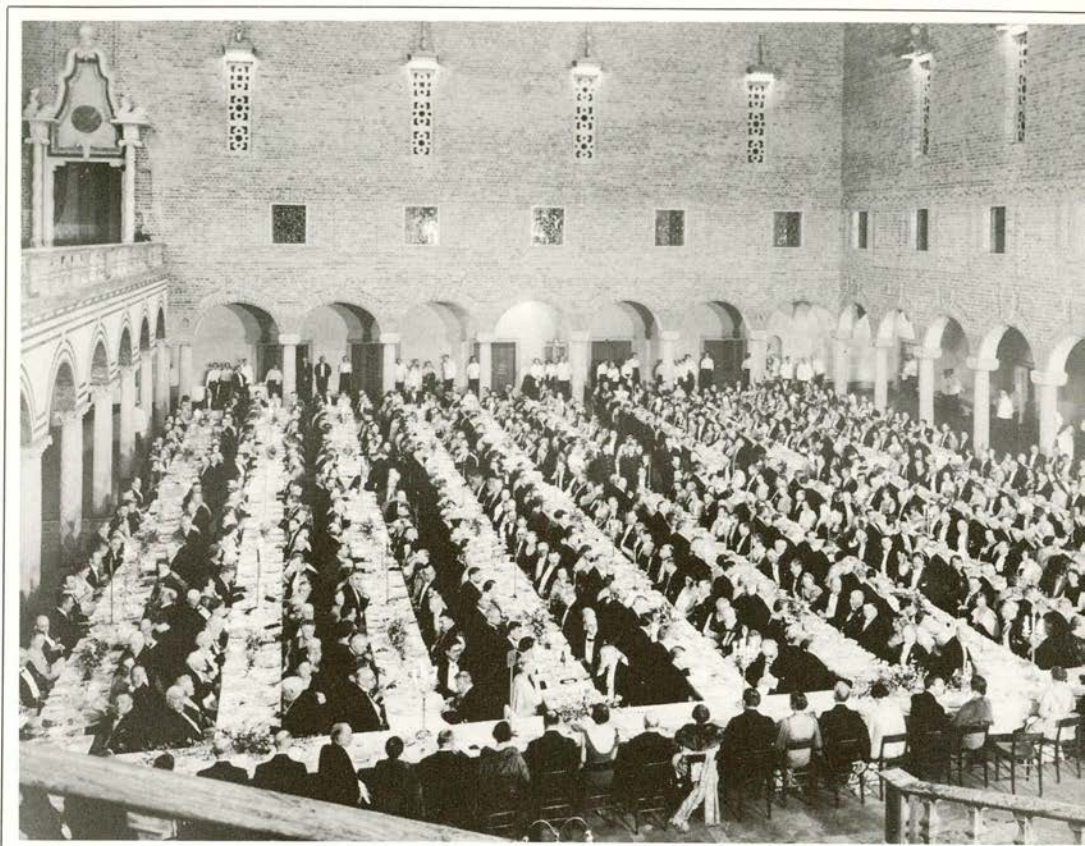
Därefter följde hyllningstal av företrädare för statens verk, KTH, CTH, KTH:s Studentkår, IVA och Vetenskapsakademien, korresponderande

Huvudaktörerna i jubileumsspexet 1936 i det nyinvigda Tekniska Museet

Högtidssammanträdet i Konserthuset vid 75-års jubileet — på första raden konungahuset, på den andra regeringen

Jubileumsbanketten i Blå Hallen 1936

föreningar, Jernkontoret och Industriförbundet, donatorer till Jubileumsfonden (50 000 kr hade influtit, dessutom hade samma dag anonymt skänkts 10 000 kr till ett träforskningsinstitut), Uppfinnareföreningen, Kemistsamfundet och Geologiska Föreningen, Slöjdföreningen, Sveriges Konsulterande Ingenjörers Förening, Sveriges Lantmätarens Förening, svenska ingenjörsföreningar i utlandet, systerföreningarna i Danmark, Finland, Island och Norge samt – som talare nr 19 till 26 – representanter för ingenjörsföreningar i Belgien, Frankrike, Nederländerna, Storbritanien, Tjeckoslovakien, Tyskland, Österrike och USA.

”Festen hade dragit ut en smula på tiden”, så att banketten kunde börja först kl 20 med tusen deltagare, Kronprinsen i spetsen. Där talade bara: ceremonimästaren (välkomst), ordföranden (Kungens skål), förste vice-ordföranden (för Förste hedersledamoten), Hemming Johansson (för hedersledamöter och gäster), andre vice-ordföranden (för donatorer), KTH:s rektor (för svenska gäster), flera representanter för utländska gäster, Lennart Hellstedt (för damerna), och Kronprinsen (tack för maten).

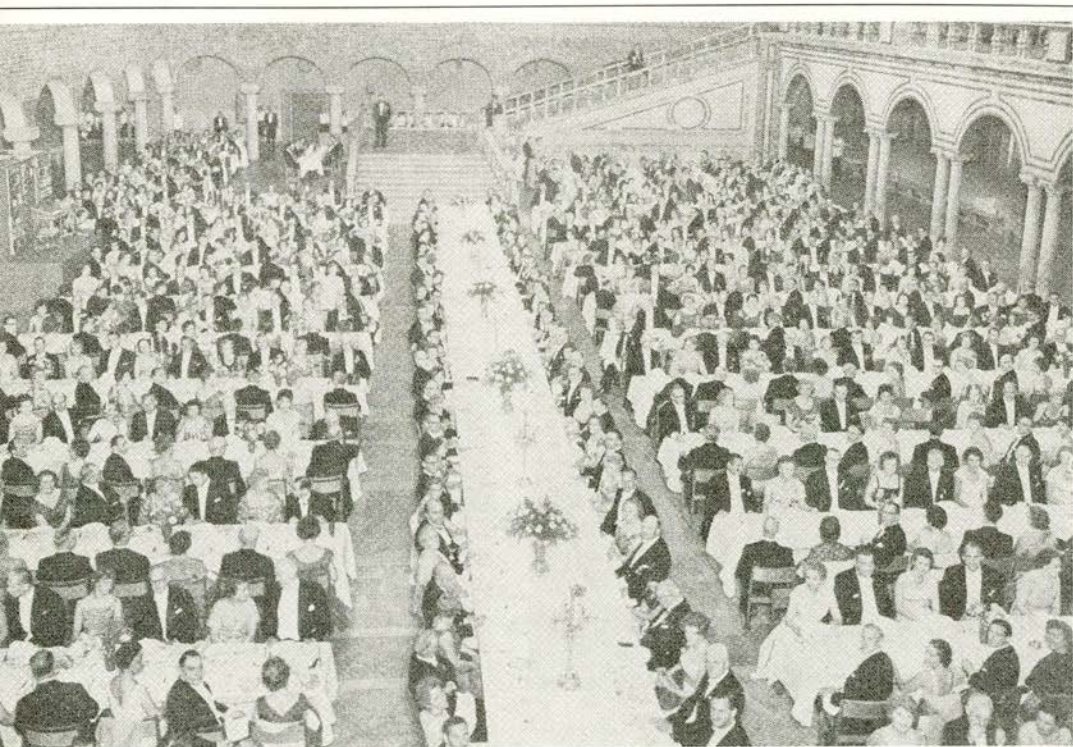
100-års jubiléet 1961

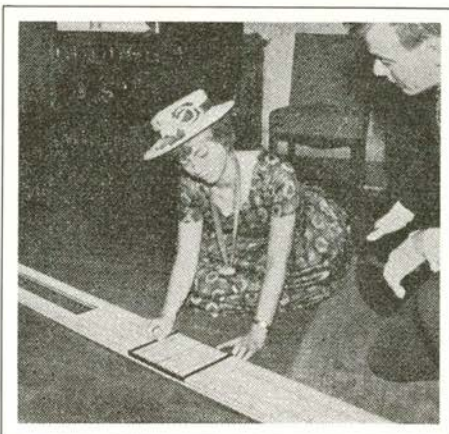
Föreningens 100-års jubileum firades efter omfattande beredelser och med ett fylligt program, förhöjt av sammankopplingen med Sjätte Nordiska Ingenjörsmötet, vars plenarsammanträde sammanföll med föreningens högtidsmöte.

Den 6 juni hölls en bekantskapsträff i Tekniska Museet. Där fick 650 medlemmar med gäster först ett glas vin, och hade därefter tillfälle att dansa eller se på film ("Det hände i staden" och "Lugna gatan"). Studentkårens Promenadorquester hade därefter "ett bejublat uppträdande nära smärtgränsen" med sin Charlestonbalettgrupp, varefter följde varm korv. En utställning av medicinsk fysik och teknik öppnades vid detta tillfälle.

På morgonen den 7 juni tog styrelsen emot uppvaktningar i föreningshusets Polhemssal. Först på plan var Tekniska Högskolans Studentkår. Deras hyllning började med att kårordföranden klippte av föreningens ordförande C A Jacobssons slips. Eld anlades på två medförda tegelstenar och stumpen brändes, varefter en Osqulda på en två meter lång räknesticka bestämde kolets ålder till 99 år 364 dagar 23 timmar och 57 minuter.

Jubileumsbanketten i Blå Hallen 1961

Osquar klipper av ordföranden Carl A Jacobssons slips och Osqulda räknar ut dess ålder med C 14-metoden

De återstående tre minuterna använde kårordföranden till sitt hyllningstal, varefter en ljuskrona överlämnades som gåva, och ordföranden fick en ny slips. För övrigt uppvaktades föreningen med adresser från tjugofem huvudsakligen utländska systerföreningar, fyra plaketter, gåvor (mest till föreningslokalernas inredning) från tjugosex föreningar i Sverige och de nordiska länderna, blommor samt ett otal telegram.

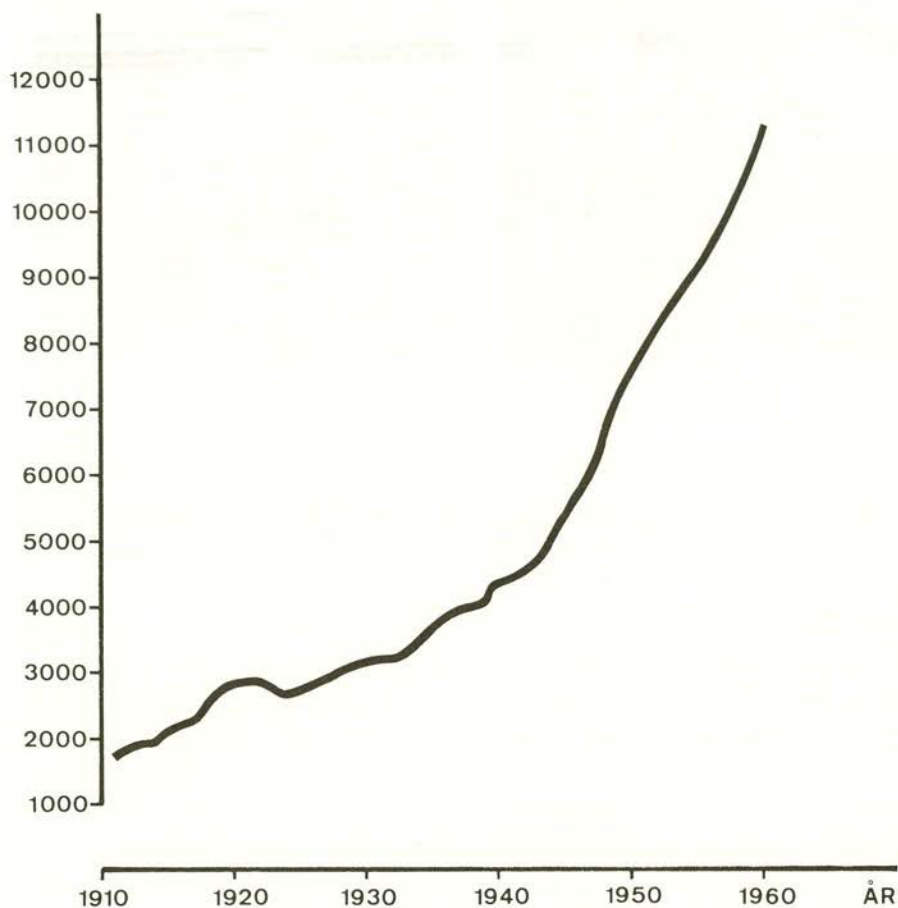
På eftermiddagen hölls högtidssammankomst i Konserthuset, i närvaro av kungaparet och 1 500 deltagare och i en värmevåg som fick frackbrösten att slakna. Ordförandens högtidstal, norrmannen Edgar B Schieldrops tal "Hundrede år som gjorde teknikken till en fruktet stormakt" och utdelningen av Polhemsprisen omramades av balettskådespelet "Den förlösande tekniken", som illustrerade teknikens ljusa och mörka sidor.

Festbanketten i Stadshuset samlade 1 500 personer. Talen var två – en representant för de utländska föreningarna hyllade, och Dansk Ingeniørförenings ordförande tackade för maten. Härfter följde spexet "Tid att döva – dax att le", författad av Lennart "Pim" Falk, men "en generande bristfällig högtalaranläggning berövade flertalet av de närvarande möjlighet att följa med i handlingen". Med dansen var dock sådana bekymmer glömda.

Nästa dag började sektionmötena i nim 6.

Andra inslag i jubileumsfirandet var en utställning "Ingenjören – Redskapet – Verket" i Svenska Handelsbankens skyltfönster, fem tekniska program i radio med en tävling om bästa populärtekniska föredraget, festskriften "Det hände 1861" av Torsten Althin, och ett specialnummer av Teknisk Tidskrift med titeln "Uppgifter inför 1960-talets tekniska forskning".

MEDLEMSANTAL

Till en historik hör ett antal kurvor och diagram. Dessa har en benägenhet att anta likartade förlopp, oberoende av vilket objekt som mäts - och därvid följa den allmänna konjunkturkurvan. Gäller det dessutom ekonomiska kvantiteter, blir resultatet meningsfullt först efter omräkning i fast penningvärde.

Därför kan vi här nöja oss med att återge en kurva över Svenska Teknologföreningens medlemsantals tillväxt under åren. Den ger en ganska rättvisande bild av hur de andra kurvorna skulle kunna se ut.

Svenska Teknologföreningens ledning 1912–1961

Ordförande:

1912–1914 Sven Lübeck
1915–1916 Gösta Malm
1917–1919 Carl Rossander
1920–1922 Hjalmar Fogelmarck
1923–1925 C A Schultz (†1925)
1925 Charles Hässler
1926–1928 Kristoffer Huldt
1929–1931 Sigurd Nauckhoff
1932–1933 Kristoffer Huldt
1934–1936 Alf Grabe
1937–1940 Sten Westerberg
1941–1942 Alf Grabe
1943–1945 Rolf Steenhoff
1946–1948 Bo Ekelund
1949–1951 Håkan Sterky
1952–1954 Hugo Edström
1954–1957 Bo Jondal
1957–1960 John Faerden
1960–1961 Carl A Jacobsson

(General)sekreterare:

1912–1915 Gunnar Holmberger
1916–1945 K A Fröman

Kamrer:

1912–1944 Reinhold Naucrér

Verkställande direktör:

1944–1964 Oskar Åkerman

Kanslissekreterare:

1929–1966 Eva Nordenadler

Chefredaktörer:

1912–1913 Gunnar Holmberger
1914–1921 Gunnar Tisell
1922 Edvard Hubendick,
K E Skärblom
1923–1935 Carl Kleman
1935–1942 Karl A Wessblad
1942–1953 Sven A Hansson
1953–1970 Gunnar Hambræus

Kursledare:

1950–1951 Karl Borelius
1951–1955 Sigvard Strandh
1956–1961 Olof Andersson

Bibliotekarier:

1911–1939 Elsa Nylén
1940–1952 Kerstin Meyer

Anställningscentralens

föreståndare:

1933–1944 Lars-Viktor Ståhle

